

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060202

DOM
2016-09-21
Stockholm

Mål nr
M 10647-15

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Umeå tingsrätt, mark- och miljödomstolen, dom 2015-11-06 i mål nr M 1133-14,
se bilaga B

KLAGANDE OCH MOTPART

Vattenfall Vindkraft Sverige AB, 556581-4273
Projekt Fäbodberget
169 92 Stockholm

Ombud: jur.kand. A W

KLAGANDE OCH MOTPART

1. G E

2. M E

3. S F

4. B J

5. Föreningen Svenskt Landskapsskydd, 832000-5427

Ombud för 5: S R

MOTPART

Länsstyrelsen i Västerbottens län
901 86 Umeå

SAKEN

Tillstånd till vindkraftpark på Fäbodberget i Åsele och Lycksele kommuner

Dok.Id 1279092

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50 E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00-15:00

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Mark- och miljööverdomstolen ändrar mark- och miljödomstolens dom endast på så sätt att

– punkterna 1 a), b) och c) samt U 1 och U 2 i domslutet upphävs och

– villkor 10 i miljöprövningsdelegationens beslut ska ha följande lydelse:

Den ekvivalenta ljudnivån från verksamheten får under driftsfas utomhus vid följande bostäder inte överstiga 39 dB(A).

Ljudkänslig punkt (bostad) Se bifogad karta i bilaga A	Fastighet
A	XX
F	XY
G	XZ
H	YX
I	YY
J	YZ
Q	ZX
R	ZY
S	ZZ

Den ekvivalenta ljudnivån från verksamheten får under driftsfas utomhus vid övriga bostäder inte överstiga 40 dB(A).

Den ekvivalenta ljudnivån ska kontrolleras genom immissionsmätningar eller närfältsmätningar och beräkningar. Inom ett år från det att vindkraftsanläggningen tagits i drift ska en kontroll av den ekvivalenta ljudnivån utföras. Metod för detta ska lämnas in till tillsynsmyndigheten för godkännande. Kontroll ska därefter ske så snart

det föreligger förändringar i verksamheten som kan medföra ökade ljudnivåer, eller när tillsynsmyndigheten anser att kontroll av ljudnivån är befogad.

Till den slutligt föreslagna utformningen ska det bifogas en ljudberäkning för tydliggörande av att föreskrivna villkor kan innehållas med den slutliga placeringen av vindkraftverken. Annan tillståndsgiven vindkraftsverksamhet som kan ge en kumulativ verkan på bullernivån ska också ingå i ljudberäkningen.

2. Mark- och miljööverdomstolen avslår yrkandet av G E, M E, S F, B J och Föreningen Svenskt Landskapsskydd om ersättning för rättegångskostnader.

3. Mark- och miljööverdomstolen avvisar yrkandena av G E, M E, S F, B J och Föreningen Svenskt Landskapsskydd avseende näringsförbud m.m.

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Vattenfall Vindkraft Sverige AB (Vattenfall) har yrkat *i första hand* att Mark- och miljööverdomstolen ska upphäva mark- och miljödomstolens dom i de delar som betecknas 1 a) och b) samt U1 och U2. Vattenfall har även yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska fastställa villkor 10 i miljöprövningsdelegationens beslut med ändringen att formuleringen ”vindkraftsanläggningen tagits i drift” ersätts med ”samtliga vindkraftverk anslutits till elnätet”.

Vattenfall har yrkat *i andra hand* att villkor 10 i miljöprövningsdelegationens tillståndsbeslut ersätts med följande villkor.

”Om inte annan överenskommelse träffas med berörd innehavare av bostad får den ekvivalenta ljudnivån från verksamheten under driftsfas utomhus vid bostäder inte överstiga 40 dB(A).

Om vindkraftverk uppförs vid Vargträsk gäller vid nedan angivna bostäder i stället att ljudet från vindkraftverken utomhus inte under någon del av dygnet får överskrida 39 dB(A).

Ljudkänslig punkt (bostad) Se bifogad karta i bilaga A	Fastighet
A	XX
F	XY
G	XZ
H	YX
I	YY
J	YZ
Q	ZX
R	ZY
S	ZZ

Den ekvivalenta ljudnivån ska kontrolleras genom immissionsmätningar eller närfältsmätningar och beräkningar. Inom ett år från det att samtliga vindkraftverk anslutits till elnätet ska en kontroll av den ekvivalenta ljudnivån utföras. Metod för detta ska lämnas in till tillsynsmyndigheten för godkännande. Kontroll ska därefter ske så snart det föreligger förändringar i verksamheten som kan medföra ökade ljudnivåer, eller när tillsynsmyndigheten anser att kontroll av ljudnivån är befogad.

Till den slutligt föreslagna layouten ska det bifogas en ljudberäkning för tydliggörande av att föreskrivna villkor kan innehållas med den slutliga verksplaceringen. Omkringliggande tillståndsgiven verksamhet ska ingå i ljudberäkningen.”

Om Mark- och miljööverdomstolen skulle finna skäl att reglera lågfrekvent ljud i villkor yrkar Vattenfall att förstagångskontrollen av villkoret inte ska ske genom mätningar inomhus i bostäder utan genom närfältsmätningar och beräkningar.

G E, M E, S F, B J och **Föreningen Svenskt Landskapsskydd** (G E m.fl.) har yrkat *i första hand* att Mark- och miljööverdomstolen ska undanröja tillståndet för vindkraftpark på Fäbodberget i Åsele och Lycksele kommuner. De har yrkat *i andra hand* att ärendet återförvisas till kommunen för fortsatt laglighetsprövning av kommunens beslut. De har yrkat *i tredje hand* att ärendet återförvisas till mark- och miljödomstolen för fortsatt handläggning. De har bestritt Vattenfalls yrkanden. De har vidare framställt yrkande om ersättning för sina rättegångskostnader.

G E m.fl. har dessutom framställt yrkanden avseende näringsförbud och inhämtande av förhandsavgörande från EU-domstolen. De har vidare yrkat att ärendet överlämnas till polisen, att Vattenfalls koncernledning ska kallas in för att informeras och delta i målet, att Pörys koncernledning ska kallas in för att delta i prövningen, att Vattenfall ska förbjudas att betala ut bygdemedel för Stor-Rotliden, att Vattenfalls arrendeavtal med markägare i Fäbodberget ska ogiltigförklaras och att de ska bli kompenserade i form av ersättning direkt till fastighetsägarna.

Vattenfall har bestritt G Es m.fl. yrkanden.

Länsstyrelsen i Västerbottens län (länsstyrelsen) har motsatt sig yrkandet om undanröjande av miljöprövningsdelegationens tillstånd. Länsstyrelsen har godtagit Vattenfalls yrkande om upphävande av mark- och miljödomstolens dom i de delar som betecknas 1 a) och b). Vidare har länsstyrelsen godtagit Vattenfalls yrkande om att villkor 10 ska fastställas men har motsatt sig att bolaget ska ha möjlighet att komma överens med berörd innehavare av bostad om ett bullervärde som överstiger 40 dB(A).

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Vattenfall har hänvisat till vad som framförts i underinstanserna och har anfört i huvudsak följande.

Det har inte kommit in några klagomål på ljud från vindkraftverken vid Stor-Rotliden från andra än de klagande och deras ombud. En opinionsundersökning visar att buller från vindkraftverken inte upplevs som någon olägenhet av betydelse av närboende till Stor-Rotlidens vindkraftpark. Bolaget har inte utlovat några pengar till berörda kommuner, hotat någon markägare eller avtalat om att markägare ska bekosta efterbehandling av vindkraftparken. Det finns inte något som tyder på att tillgången till vilt påverkats av Stor-Rotlidens vindkraftpark.

De forskningsresultat som bolaget uppgett sig ha för avsikt att redovisa till domstolen har ännu inte offentliggjorts. Förseningen belyser att forskningsprojekt ofta försenas och att redovisning av resultat kan dröja avsevärt jämfört med vad som först planeras. Detta i sig gör det olämpligt att skjuta upp formuleringen av bullervillkor på det sätt mark- och miljödomstolen gjort.

Bolaget har låtit ÅF utreda risken för lågt bakgrundsljud på grund av vindskyddat läge för de sökta vindkraftverken. Utredningen redovisar de bostäder som enligt beräkningar berörs av en ljudnivå som överskrider 35 dB(A) sammanlagt från Fäbodberget, Stor-Rotliden och Vargträsk och som i huvudsak påverkas av ljud från Fäbodberget (ljudkänsliga punkter). Inte vid någon av dessa ljudkänsliga punkterna var

topografin sådan att det bedömdes finnas stor risk för lågt bakgrundsljud på grund av vindskyddat läge. Utredningen visar vidare att det finns träd som kan avge vindinducerat bakgrundsljud vid bostäderna. Ingen av bostäderna har medvind från vindparken mer än 30 procent av tiden under ett normalår.

Av ljudberäkningarna framgår att risken för att den sammanlagda ljudnivån från Fäbodberget, Stor-Rotliden och Vargträsk överstiger 40 dB(A) vid någon bostad är väldigt liten. För det fall domstolen bedömer att ett villkor som säkerställer att så inte sker är nödvändigt föreslår bolaget att det formuleras på motsvarande sätt som Mark- och miljööverdomstolens avgöranden avseende två vindkraftparker i Småland den 2 mars 2016 (mål nr M 1064-15 och M 1067-15). Det strängare ljudkravet vid bostäder som anges som ljudkänsliga punkter bör dock bara gälla under förutsättning att vindkraftverken vid Vargträsk uppförs och är i drift. Av ljudberäkningarna framgår att det under förutsättning att bara Stor-Rotliden och Fäbodberget är i drift inte bedöms finnas risk att ljudkravet 40 dB(A) överskrids kumulativt. Detta då ljudbidraget från Stor-Rotliden är under 30 dB(A) i de kritiska ljudkänsliga punkterna och således försumbart. De kumulativa ljudnivåer vid vissa bostäder som anges i andrahandsyrkandet har beräknats så att den sammanlagda ljudnivån från Stor-Rotliden, Vargträsk och Fäbodberget inte ska överstiga 40 dB(A). Beräkningarna har utgått från att källjudet från vindkraftverken vid Vargträsk inte överskrider 110 dB(A), vilket är betydligt högre än de landbaserade vindkraftverk som erbjuds på marknaden i dag och sannolikt även i framtiden. Sannolikt kommer vindkraftverken vid Fäbodberget och Vargträsk inte att uppföras samtidigt. Det är inte heller säkert att båda vindkraftparkerna uppförs. För att kunna utnyttja vindenergin optimalt bör villkoret formuleras så att en ljudnivå om 40 dB(A) från vindkraftverken på Fäbodberget tillåts under förutsättning att det inte finns några vindkraftverk vid Vargträsk. Källjudet från moderna vindkraftverk kan i viss mån regleras, framförallt genom att rotorbladens vinkel mot vinden justeras. En lägre ljudnivå kan på så sätt åstadkommas, men på bekostnad av produktionen. Så skulle kunna ske om vindkraftverken vid Vargträsk uppförs efter de i Fäbodberget. Eftersom ljudvillkoret enligt miljöprövningsdelegationens beslut har en strängare formulering måste sakägarna i det här fallet anses ha haft möjlighet att komma till tals i frågan.

Bolaget har låtit utföra beräkningar av lågfrekvent ljud vid bostäder. I beräkningarna ingår också ljud från vindkraftverken vid Stor-Rotliden och de planerade vindkraftverken vid Vargträsk. Enligt beräkningarna understiger det sammanlagda ljudet de riktvärden som anges i Folkhälsomyndighetens allmänna råd om buller inomhus (2014:13) med god marginal. För det fall domstolen bedömer att lågfrekvent buller ändå bör regleras i tillståndet medger bolaget att det sker på samma sätt som i ovan nämnda avgörande från den 2 mars 2016. Eftersom de ljudkänsliga punkterna i det här fallet inte ligger mellan de olika vindkraftparkerna utan snarare i periferin finns det dock inte skäl att som i nämnda avgöranden föreskriva om strängare ljudkrav i vissa punkter för att säkerställa att det sammantagna ljudet inte överstiger vad som rekommenderas i Folkhälsomyndighetens allmänna råd. Som domstolen konstaterar i ovan nämnda avgöranden är en allmän utgångspunkt vid villkorsskrivning att tillståndshavaren ska ha rättsliga och faktiska förutsättningar att klara de krav som villkoret innebär. Det är oklart hur domstolen i ovan nämnda avgöranden avsett att villkoret för lågfrekvent ljud ska kontrolleras. Bolaget har inte rådighet att utföra ljudmätningar inomhus i de bostäder som skulle omfattas av ett eventuellt villkor om lågfrekvent ljud. Vid en förstagångsbesiktning måste det vara tillräckligt att kontrollera det lågfrekventa ljudet med beräkningar med utgångspunkt i ljudnivåer som uppmäts genom närfältsberäkningar.

Det finns inga skäl att skjuta upp frågan om hindersbelysning. Behovsstyrd hindersbelysning strider mot kraven i Transportstyrelsens föreskrifter (TSFS 2010:155) om markering av föremål som kan utgöra en fara för luftfarten och kan bara användas om Transportstyrelsen meddelar undantag från föreskrifterna. Dispenser meddelas bara undantagsvis. Bolaget bedömer att en sådan ansökan med hög sannolikhet skulle avslås. Kostnaden för ett radarstyrt hindersljussystem uppskattas till 10–15 miljoner kr.

De uppskjutna villkoren gör det mycket svårt att genomföra upphandling av vindkraftverken. Det kan inte anses vara nödvändigt att föreskriva några andra villkor för ljud eller hinderbelysning än miljöprövningsdelegationen gjort. En fördröjning av upphandlingen påverkar inte bara Fäbodbergets vindkraftpark. Bolaget har planerat att genomföra upphandling och anläggande av vindkraftverken gemensamt med bolagets

projekt Blakliden som har lagakraftvunnet tillstånd. Dialog pågår med Svenska kraftnät och Vattenfall Eldistribution AB om en gemensam elnätsanslutning för Fäbodberget och Blakliden samt andra vindkraftparker som ägs av andra vindkraftbolag. En försening av Fäbodberget vindkraftpark medför att projekten kraftigt försvåras och i förlängningen kan resultatet bli att projekten inte kan bli verklighet.

Vattenfall har även hänvisat till ett remissyttrande av Försvarsmakten daterat den 23 juni 2016 avseende undantag från kraven på hindersbelysning.

G E m.fl. har anfört i huvudsak samma omständigheter som de framförde i mark- och miljödomstolen samt tillagt sammanfattningsvis följande.

Kontrollprogrammet för Stor-Rotliden redovisar skador på fåglar och rennäringen inom 9 kilometer, vilket betyder att parken inte kan vara kvar. De har begärt att Vattenfall ska kalla alla markägare inom 9 kilometer från parkens ytterområde till Lycksele tingsrätt för att pröva om tillståndet överhuvudtaget får användas när allvarliga skador har framkommit. Vattenfall har ännu inte kallat markägare till civilrättslig prövning. Nedärvda flyktegenskaper hos störningskänsliga arter och högvärdigt vilt har förbisetts. När så är fallet ska inte fler tillstånd utföras. Den ansökta verksamheten skadar värdet av deras egendom. Markerna de äger blir värdelösa för jakt och rekreation och går inte att sälja.

Det saknas kunskap för att utveckla ljudberäkningsprogram som kan medräkna ljudnivåhöjande effekter som är naturliga i aktuell miljö. Därför kan inte bullervillkor verifieras rättssäkert. Den standard som används för att bestämma källstyrkan och beräkna nivån vid fasad är inte utvecklad för att användas i deras miljö, utan för att användas i platt landskap som ligger i varmt klimat. Mätetalet dB(A) kan inte användas som begränsningsvärde när talet i dag saknar koppling till andelen störda eller starkt störda av lågfrekvent amplitudmodulerat vindkraftsbuller i störningskänslig miljö belägen i kallt klimat. Ny forskning på Stor-Rotliden visar att verkens källstyrkor stiger med 15 dB(A) på grund av isbildning. Begränsningsvärdet för Fäbodberget är 10 dB(A) för högt. På grund av störningskänslig miljö, vindskyddat läge och pulserande

buller är kravnivån 30 dB(A) vid fasad enligt Naturvårdsverkets riktlinjer.

Balanssinnet påverkats negativt och störningskänsliga djur flyr. För lågfrekvent ljud är ekvivalent ljudnivå uttryckt som dB(A) ett mätetal som saknar samband med upplevda störningar. Det är upplevd störning som är kravnivån. Även med 30 dB(A) uppger människor att de är störda. Tillstånden kräver inte redovisning av lågfrekvent bullerutbredning som nu är känd.

Beslutsunderlagen har varit felaktiga och undermåliga. Inventeringen avseende orrspelplatser är undermålig. Det har inte utförts något samråd som redovisar de skadliga konsekvenser som har framkommit inom ramen för kontrollprogram för verken på Stor-Rotliden. Samrådet för Fäbodberget hölls innan kontrollprogram hade färdigställts. Vattenfall har utlovat pengar i form av bygdemedel till markägande politiker och till kommunerna för att få bygga vindkraft. Detta leder till beroendeförhållande och jäv inom kommunerna. Vattenfall kan inte skapa rådighet över de marker som skadas. Staket krävs runt hela verksamhetsområdet. Verken, som står i byarnas fritidsområden, kastar is och snö. Maskindirektivet måste följas.

G E, M E, S F och B J har dessutom tillagt i huvudsak följande. De är oroliga över att deras vattentäkt och vattentäktområdet kan bli förstörda. Det finns ett fornminne efter bebyggelse i det berörda området.

Om vindkraftparken byggs kräver de att bli kompenserade för förstörd livsmiljö i form av ersättning, som de bestämmer storleken på.

Vissa frågor har inte prövats i dom eller beslut och de har därför nekats prövning av frågor som berör deras miljö.

Länsstyrelsen har anfört bl.a. följande. Bolaget har på ett tydligt sätt motiverat varför frågan om hinderstyrd belysning ska fastställas i tillståndet och bolaget har också visat att det kommer att bli svårt att beviljas dispens för hinderstyrd belysning i området.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL**Inledning**

Mark- och miljööverdomstolen har i beslut den 15 juni 2016 avslagit yrkandena om sammanträde och inhämtande av yttrande från EU-domstolen.

Mark- och miljööverdomstolen prövar i detta mål endast frågan om tillstånd till vindkraftpark på Fäbodberget. Frågor som rör andra vindkraftsanläggningar kan inte prövas i detta mål. Domstolen kan inte inom ramen för detta mål pröva frågor om kompensation till fastighetsägare. Frågor om skadestånd för personskada, sakskada och ren förmögenhetsskada prövas enligt bestämmelserna i 32 kap. miljöbalken. Mark- och miljööverdomstolen kan inte heller pröva frågor om näringsförbud och det ankommer inte på domstolen att överlämna ärendet till polisen eller besluta avseende bygdemedel eller om ogiltigförklaring av arrendeavtal enligt framställda yrkanden. G E m.fl. yrkanden i dessa hänseenden ska därför avvisas.

Överklagandet från G E m.fl.

Mark- och miljööverdomstolen delar mark- och miljödomstolens bedömning att det saknas anledning att upphäva miljöprövningsdelegationens beslut på någon formell grund enligt framförda invändningar från G E m.fl. Det föreligger inte heller något handläggningsfel i underinstanserna på sätt G E m.fl. gjort gällande. Det saknas därför skäl att återförvisa målet.

Mark- och miljööverdomstolen delar även mark- och miljödomstolens bedömning att det inte finns skäl att upphäva miljöprövningsdelegationens beslut på grund av vad G E m.fl. anfört i sak om närliggande vindkraftsanläggning vid Stor-Rotliden, påverkan på människor, djur, natur och vattentäkt, säkerhetsfrågor, bästa möjliga teknik eller om saneringskostnader. Vad G E m.fl. anfört här föranleder ingen annan bedömning.

Buller*Tillämpligt begränsningsvärde*

Innehållande av begränsningsvärdet 40 dB(A) vid bostäder har i praxis bedömts godtagbart för att förhindra att olägenheter för människors hälsa och miljön uppkommer till följd av vindkraftsverksamhet. Vid angivande av detta värde har hänsyn tagits till den osäkerhet som råder om störningseffekten av vindkraftsbuller (se MÖD 2003:106). Det villkor som miljöprövningsdelegationen föreskrivit i tillståndet innebär att verksamheten får bedrivas endast om begränsningsvärdet innehålls vid faktisk drift. Vid två beräkningspunkter har ljudnivån beräknats till 41,3 respektive 41,8 dB(A). Enligt miljökonsekvensbeskrivningen gäller detta vid två jaktstugor, som däri beskrivs enligt följande. Den norra stugan vid Väster-Mellansjön är enligt fastighetsägaren i så dåligt skick att den borde rivas. Den södra stugan vid Väster-Mellansjön används av fastighetsägaren för övernattnings i samband med fågeljakt på hösten. Sedan ett par år står huset på järnvägsslipers eftersom grunden är dålig. Mark- och miljööverdomstolen anser mot bakgrund av dessa uppgifter, som inte har ifrågasatts i målet, att byggnaderna i detta fall inte kan jämföras med bostäder vid bedömningen av tillståndsansökans bullervillkor. Utifrån genomförda bullerberäkningar – som har gjorts enligt i praxis vedertagen metod – står det klart att Vattenfall har faktisk och teknisk möjlighet att efterleva det uppställda villkoret.

Reglering av kumulativt buller

När störningar från flera vindkraftparker kan påverka samma platser i omgivningen måste villkorsregleringen säkerställa att boende inte riskerar att utsättas för högre bullernivåer än vad som kan godtas från hälso- och miljösynpunkt, och vad som följer av föreskrivna begränsningsvärden i givna tillstånd. När 16 kap. 8 § miljöbalken inte är tillämplig, dvs. när det inte finns någon överenskommelse mellan verksamhetsutövarna om gemensamma villkor, är utgångspunkten att tillståndshavaren ska ha egna begränsningsvärden att förhålla sig till. Vid denna villkorsskrivning bör åtminstone hänsyn tas till andra lagakraftvunna tillstånd till vindkraftparker som finns inom samma påverkansområde som den nu aktuella (se Mark- och miljööverdomstolens domar den 2 mars 2016 i mål nr M 1064-15 och M 1067-15). I detta fall innebär det en anpassning till de bullervillkor som gäller för Stor-Rotliden

och Vargträsk. Med tillämpning av dessa principer och med utgångspunkt i bolagets beräkningar av kumulativt buller bör de begränsningsvärden som framgår av domslutet föreskrivas.

Sammanvägd bedömning avseende buller

Eftersom det således framgår av utredningen i målet att begränsningsvärdet 40 dB(A) kan innehållas vid bostäder saknas det anledning att skjuta upp avgörandet om vilka villkor som ska gälla för buller samt att vidta utredning beträffande buller. Vad mark- och miljödomstolen förordnat under 1 b) och U 2 i domslutet ska därför upphävas. Det är dock inte lämpligt att bolaget ska ha möjlighet att komma överens med berörd innehavare av bostad om ett bullervärde som överstiger 40 dB(A). Miljöprövningsdelegationens villkor 10 bör därför fastställas med den ändringen att möjligheten att träffa sådan överenskommelse tas bort och med det tillägg som framgår ovan. Sista meningen i villkor 10 bör också förtydligas på så sätt att annan tillståndsgiven vindkraftsverksamhet som kan ge en kumulativ verkan på bullernivån också ska ingå i ljudberäkningen. Mark- och miljööverdomstolen bedömer att begreppet driftsfas är en tillräckligt tydlig formulering i tillståndet.

Som en följd av att villkor 10 i miljöprövningsdelegationens beslut fastställs med den ändring som framgår av domslutet ska även vad mark- och miljödomstolen förordnat under punkten 1 c) upphävas. Detta innebär att delegeringen till tillsynsmyndigheten att godkänna metod för kontroll av buller samt vid behov begära kontroll av ljudnivån enligt villkor 10 ska gälla.

Hinderbelysning

Mark- och miljööverdomstolen finner inte att det framkommit skäl att skjuta upp frågan om ytterligare villkor avseende hinderbelysning. Vad mark- och miljödomstolen förordnat under punkten 1 a) och U 1 ska därför upphävas.

Ersättning för rättegångskostnader

G E m.fl. har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader. Det följer av

5 kap. 1 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar att rättegångskostnad i regel inte kan dömas ut i denna typ av mål. Yrkandet ska därför avslås.

Domen får enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar inte överklagas.

I avgörandet har deltagit hovrättslagmannen Claes-Göran Sundberg, tekniska rådet Mikael Schultz, hovrättsrådet Margaretha Gistorp, referent, och tf. hovrättsassessorn Kristina Börjevik Kovaniemi.

Föredragande har varit Ulrika Agerskans.

UMEÅ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2015-11-06
meddelad i
Umeå

Mål nr M 1133-14

KLAGANDE

1. Föreningen Svenskt Landskapsskydd, 832000-5427
Ombud: S R

2. M E

3. G E

4. S F

5. B J

MOTPARTER

1. Vattenfall Vindkraft Sverige AB, 556581-4273, Projekt Fäbodberget,
162 87 Stockholm

2. Länsstyrelsen i Västerbottens län, 901 86 Umeå

ÖVERKLAGAT BESLUT

Beslut av Miljöprövningsdelegation vid Länsstyrelsen i Västerbottens län
den 4 april 2014 i ärende nr 551-8844-2011, se bilaga 1

SAKEN

Tillstånd till vindkraftpark på Fäbodberget i Åsele och Lycksele kommuner

---

DOMSLUT

1. Mark- och miljödomstolen ändrar det överklagade beslutet på så sätt att

- a) frågan om ytterligare villkor avseende hinderbelysning skjuts upp,
- b) villkor 10 upphävs och avgörandet om vilka villkor som ska gälla för buller skjuts upp och
- c) delegeringen till tillsynsmyndigheten att godkänna metod för kontroll av buller samt vid behov begära kontroll av ljudnivån enligt villkor 10 upphävs.

Dok.Id 236038

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 138 901 04 Umeå	Nygatan 45	090-17 21 00 E-post: mmd.umea@dom.se www.domstol.se	090-77 18 30	måndag – fredag 09:00-12:00 13:00-15:00

Utredningar om hinderbelysning och buller

U1. Vattenfall Vindkraft Sverige AB ska följa utvecklingen inom området hinderbelysning och utreda förutsättningarna för att i aktuellt fall installera behovsstyrd hinderbelysning.

U2. Vattenfall Vindkraft Sverige AB ska följa forskningen och kunskapsutvecklingen kring frågorna om ljudutbredning och hur människor uppfattar ljud från vindkraftsparker samt genomföra utredningar avseende förekomsten av vindskyddade lägen och låg bakgrundsnivå i området kring vindkraftsparken.

Utredningarna ska redovisas till Miljöprövningsdelegationen vid Länsstyrelsen i Västerbottens län med förslag till slutliga villkor senast den 1 oktober 2017.

2. Mark- och miljödomstolen beslutar att tillståndet ska förenas med två ytterligare villkor.

16. Anläggningsarbeten av omfattande karaktär såsom anläggande av väg, sprängning eller transport och uppförande av vindkrafttorn och turbiner får inte utföras under perioden januari – april.

17. Väg får inte anläggas i våtmark som är av klass 2 enligt nationella våtmarksinventeringen.

3. Mark- och miljödomstolen avslår överklagandena i övrigt och övriga framställda yrkanden.

BAKGRUND

Miljöprövningsdelegationen vid Länsstyrelsen i Västerbottens län (MPD) beslutade den 4 april 2014 att lämna Vattenfall Vindkraft Sverige AB (bolaget) tillstånd att uppföra och driva en gruppstation för vindkraft på fastigheterna YZ, XXX, XXY, XXZ, XYX, XYY, XYZ, XZX, XZY, XZZ, YXX och YXY i Åsele kommun och YXZ, YYX, YYY, YYZ, ZXX, ZXY, ZXZ och ZYX i Lycksele kommun.

Beslutet överklagades av Föreningen Svenskt Landskapsskydd (FSL), B J, S F, G E och M E.

Mark- och miljödomstolen höll sammanträde i målet på Lycksele tingsrätt måndagen den 7 september 2015.

YRKANDEN

FSL, B J, S F, G E och M E yrkar att det beviljade tillståndet ska upphävas.

Bolaget och Länsstyrelsen i Västerbottens län (länsstyrelsen) motsätter sig de klagandes yrkande.

FSL har i senare inkomna yttranden yrkat ersättning för utfört arbete och rättegångskostnader, men att det ska klarläggas i en separat utredning. FSL yrkar även att ärendet ska överlämnas till åklagare för brottsutredning.

VAD PARTERNA HAR ANFÖRT

FSL, B J, S F, G E och M E har i huvudsak anfört följande.

Kommunernas tillstyrkan

Lycksele kommuns tillstyrkan är överklagad och Åsele kommuns kommunfullmäktige har inte tillfrågats om de tillstyrker etableringen. Enskilda politiker i kommu-

nen saknar beslutsrätt. MPD får inte utfärda tillstånd enligt 16 kap. 4 § miljöbalken när tillstyrkan saknas i berörda kommuner.

Felaktig handläggning

MPD gör fel när tillstånd utfärdats utan att slutlig miljökonsekvensbeskrivning (MKB) har tillsänts sakägare. Kungörelse saknas på länsstyrelsens hemsida, vilket medför att utbor inte är informerade.

Det är felaktigt när länsstyrelsen och MPD inte har besökt läsidan 3 000-4 000 meter från verken på Stor-Rotliden när ljudnivåhöjande effekter påverkar parken och verken inte är nedjusterade till visningsläge. Besök i verkligheten skapar förståelse för att den ljudutbredning som exploatörer redovisar inte stämmer med verkligheten i kuperad terräng som ligger i kallt klimat. Ett besök skapar förståelse för att amplitudmodulationen och entoniga ljud bildar en odräglig miljö.

Buller

Naturvårdsverket redovisar att särskild hänsyn bör tas när bostäder ligger i vindskyddade lägen, på grund av att ljudet från verken blir mer framträdande. Berörda byar ligger i vindskyddade lägen. Ansökan saknar vindmätningar som fastställer skillnader i vindhastighet 10 meter över mark vid bostad och 10 meter över mark på vindkraftsområdets högsta punkt. Enligt forskaren K M vid Uppsala Universitet saknas kunskaper för att göra ljudberäkningar för denna typ av bullerstörning.

Ljudberäkningen innehåller avgörande fel och brister. Ljudnivån vid fritidshusen som ligger vid sjön redovisas inte. Beräkningen visar att 40 dB(A) ska överstigas vid fasad. Beräkningen undanhåller verkliga ljudnivåer och 20-30 dB(A) lägre ljudnivåer redovisas. Ljudnivåhöjande effekter av sidovindar, moln, regn, hagel, snöfall, isbildning och inversionsförstärkning redovisas inte. När effekterna inte kan beräknas ska inte ansökan om tillstånd enligt miljöbalken lämnas eftersom miljökonsekvenser ska vara redovisade i miljökonsekvensbeskrivningen.

För att tillstånd ska vara möjligt att bevilja ska verkens position, typ och källstyrka vara kända och ljudberäkning ska vara möjlig att utföra på den plats som ansökan avser. När det inte är möjligt att uppfylla ska tillståndet undanröjas.

Ingen av de personer som varit i Stor-Rotliden kan tänka sig att bo varken 2 500 eller 4 000 meter från verken eftersom störningen i ljudmiljön är allt för stor. Verken i Fäbodberget placeras 1 400-1 700 meter från flera byar.

Enligt G H, professor och överläkare vid Sahlgrenska Universitetssjukhuset i Göteborg, orsakar buller symptom såsom sömnstörningar, huvudvärk, tinnitus, yrsel och hjärtpåverkan. Samma symptombild finns beskriven i vindkraftsstudier från ett flertal länder. Av den anledningen förordar G H ett lagstadgat skyddsavstånd på minst två kilometer runt vindkraftverk. De klagande menar dock att två kilometer är fört kort skyddsavstånd i kuperad terräng som ligger i kallt klimat där inversionsförstärkning av buller är vanligt.

Påverkan på människor, djur och natur

Jaktmarkerna förstörs när viltet skräms bort under perioder när nivåhöjande effekter påverkar ljudmiljön där viltet lever. Viltvårdsområdena blir förstörda om etablering sker. Vindkraftparken medför hinder för jakt inom 4,5 kilometer från parken på grund av kulans räckvidd vid bland annat toppfågeljakt. Det medför att grannarnas marker skadas på en yta av cirka 8 000 hektar. Jakt är beroende av en god ljudmiljö. Trädskällarjakt betraktas som meningslös inom 5-6 kilometer från Stor-Rotlidens vindkraftspark bland annat på grund av buller och att skogshönsens antal har minskat.

Djur kan uppfatta lågfrekvent ljud som vibration istället för ton. Uppfattar djuren det lågfrekventa amplitudvarierande ljudet som vibrationer utlöser det flyktbeteende. Det kan vara så att verkens framträdande placering, högt uppe på berget, i kombination med verkens rörelser och lågfrekventa ljud skrämmer bort vilt på stora avstånd när extrema ljudnivåer uppnås under vinterperioden på grund av ljudnivå-

höjande effekter. Rapporter visar på att renar visar oro och flyktbeteende nio kilometer från verken.

Ny forskning visar att fåglar är mycket känsliga för förändringar i ljudmiljön. Fåglar navigerar genom att använda flera system. Ett system är genom att fåglarna hör infraljuden som bildas av att vågor slår mot kustlinjen på andra sidan om horisonten.

Skyddsklausuler i direktiv (MD) 2006/42/EG artikel 11 redovisar att säkerheten ska säkerställas för människa och för tamdjur. Nordisk Vindkraft redovisar att staket runt hela verksamhetsområdet är enda metod för att säkerställa säkerheten i verkens ras- och utkastområden i Vinliden. MKB:n för Fäbodberget redovisar inget staket. Staket medför stor miljöpåverkan och olaga intrång i renbetesrätten. Staket får inte monteras i naturreservatet Vargen och bolaget saknar rådighet över marken som berörs av staketet.

Området Vargträsk-Fäbodberget-Stor-Rotliden ligger inom länsstyrelsens områdesindelning för höga naturvärden. Områdets höga naturvärde har medfört att skogsbolag och privata markägare har investerat mångmiljonbelopp för att öka värdet kärnans totala värde genom att avsätta skogar med höga naturvärden till naturreservat. Investeringarna är gjorda till förmån för natur och kommande generationer. Att några få markägare skulle beredas tillfälle att förstöra hela området genom att omforma det till ett bullrande, roterande och blinkande inferno är lika överkligt som olagligt.

På avstånd bildar parken entonigt ljud som förstör fastighetsvärdet och sociala värden på skogsfastigheter upp till 9 kilometer från vindkraftverken. Skälig hänsyn har inte tagits till omgivningen enligt 3 kap. 1 § jordbalken.

Verken har högintensivt vitt roterande varselljus med 100 000 candela som under årets mörka tid bildar roterande ljuspelare som slår i lufthavet och som dominerar ljus- och ljudmiljön.

Tillståndets villkor

Tillståndets villkor redovisar att metod för ljudberäkning inte är fastställd och att metoden ska fastställas i efterhand. Eftersom villkoren är juridiskt bindande ska tillståndet fastställa metod. Villkor 10 är ett orimligt villkor. Det saknas idag kunskap för att beräkna ljudutbredningen i kuperad terräng som ligger i kallt klimat.

Jäv

MPD tjänstgör direkt under regeringen och regeringen kontrollerar ägaren av vindkraftsparken. Det försätter MPD i en jävlikt situation som inte är tillfredsställande.

Säkerhet

Villkor 7 redovisar att verken ska vara utrustade med fungerande avisningssystem som ska vara i drift när det finns risk för isbildning. Arbetsmiljöverkets marknadskontroll Ret 2011/100839 avseende avisningssystem för vindkraftverk redovisar att det inte finns avisningssystem för vindkraftverk som fungerar tillfredsställande.

Bolaget redovisar att av sex testade fabrikat av isdetektorer så är det ingen detektor som klarar av klimatet på närliggande Stor-Rotliden. När villkor 7 inte kan uppfyllas ska tillståndet ogiltigförklaras.

Villkor som kräver att säkerheten ska säkerställas inom verkens ras- och utkastområden saknas i tillståndet.

Miljökonsekvensbeskrivningens innehåll

Skadliga konsekvenser av etableringen redovisas inte i miljökonsekvensbeskrivningen (MKB). MKB:n redovisar inte miljökonsekvenser av att verken i parkens ytterområden ska förses med högintensivt roterande varselljus.

MKB:n redovisar inte den miljöbelastning för klimatet som tillverkning, uppförande, drift, underhåll, nedmontering, rivning av fundament och bortforsling medför.

Saneringskostnader

Kostnaden för att sanera ett 1 300 ton tungt fundament för ett 150 meter högt verk är cirka fem miljoner kronor. I detta fall avses 180 meter höga verk och då krävs 2 000 ton tunga fundament. Saneringskostnaden som tillskrivs markägarna är cirka 280-300 miljoner kronor i detta projekt. Arrendeavtalen redovisar att säkerhet för saneringskostnaden inte lämnats till markägare. MPD har redovisat att fundamentet är en civilrättslig affär mellan arrendatorn och markägaren. Den säkerhet för rivning och sanering som länsstyrelsen kräver är cirka sju miljoner kronor för låg för respektive verk. Den del av saneringskostnaden som markägaren inte klarar av efter utmätning vältras över på kommunens skattebetalare.

Platsvalet

Området ligger i produktiv skogsmark som skyddas av 3 kap. 4 § miljöbalken. Vindkraft är inte ett väsentligt samhällsintresse och det är inte ett riksintresse att betala tre gånger mer än nödvändigt för att frigöra ny förnyelsebar elenergi i den omfattning som efterfrågas. För att tillstånd ska vara möjligt att bevilja ska bolaget redovisa att etableringen är bättre än att inte bygga alls det vill säga bättre än det så kallade nollalternativet.

Verken ligger för nära samfällt ägda vägar, servitut och naturreservat. Tillståndet medför att markägarna inte får vara på sin mark, i strid med äganderätten.

Natura 2000-området på Stor-Rotliden är starkt påverkat av den miljöfarliga vindkraften. En etablering på Fäbodberget skulle medföra för stor negativ barriäreffekt för Natura 2000-området på Storrotliden och för naturreservaten Björkliden och Vargen. Dessa tre skyddsvärda områden ligger i omedelbar närhet av vindkraftsområdet Fäbodberget.

Bolaget har i huvudsak anfört följande.

Rådighet

Rådighet över mark är inte en förutsättning för tillstånd enligt 9 kap. miljöbalken. Bolaget vill ändå upplysa att bolaget genom avtal med berörda fastighetsägare har den nyttjanderätt som krävs för att uppföra och driva den ansökta verksamheten.

Tillstyrkan

Lycksele kommuns beslut att tillstyrka ansökan har överklagats enligt bestämmelserna i kommunallagen. Förvaltningsrätten i Umeå avslog den 13 november 2013 (mål 538-13) överklagandena. Förvaltningsrättens dom överklagades och Kammarrätten i Sundsvall beslutade den 4 april 2014 (mål 3527-13) att inte meddela prövningstillstånd. Högsta förvaltningsdomstolen beslutade den 16 juni 2014 (mål 2702-14) att inte bevilja prövningstillstånd.

Bolaget har inte utlovat någon ersättning till Lycksele kommun för tillstyrkan enligt 16 kap. 4 § miljöbalken.

MKB och miljökonsekvenser

Av MKB:n framgår att närmaste örnhäckning finns cirka fem kilometer från projektområdet. En särskild inventering av skogshöns har genomförts, men inga spelplatser för orre eller tjäder har identifierats i området. Området hyser inga särskilt viktiga fågellokaler.

Bolaget delar inte klagandenas uppfattning att MKB:n inte är tillfyllest. De ljudberäkningar som ligger till grund för MKB:n har utförts på gängse sätt och överensstämmer med Naturvårdsverkets rekommendationer. I de exempel som valts i beräkningarna underskrider ljudnivåerna avsevärt 40 dB(A) vid bostadshus. Det är därmed visat att det är möjligt att innehålla villkoret för ljudnivåer.

De beskrivningar som klagandena gör av att fåglar och vilt försvunnit från vindkraftparken Stor-Rotliden överensstämmer inte med vad som framkommit i kontrollprogrammet för vindkraftparken, uppgifter från jaktlaget eller bolagets erfaren-

heter. Samma kungsörnsrevir återfinns i området före och efter kontrollperioden och örnarna från de närmast liggande reviren utnyttjar fortfarande parkområdet. Inga kollisioner har inträffat såvitt känt. När det gäller rödlistade arter har inget noterats som tyder på någon specifik påverkan från etableringen av anläggningen. Både bolagets personal och kontrollprogrammet vittnar om orrspel inne i vindkraftsparken. Under föregående vinter låg en björn i ide nära ett av vindkraftverken. Enligt jaktledaren har tillgången på vilt i området inte påverkats av vindkraftparken och det bedrivs jakt på skogshöns. En viss nedgång av vadare i Granholmmyran som ligger omgiven av vindkraftverken har noterats inom ramen för kontrollprogrammet. Bolaget kommer att fortsätta att följa upp eventuell påverkan på dessa inom ramen för egenkontrollen för vindkraftparken. I övrigt inga tecken på påverkan av djurliv. Kontrollprogrammet för rennäring har ännu inte slutrapporterats.

Bolaget tillbakavisar bestämt att vindkraftsparken medför hinder för jakt inom 4 500 meter från vindkraftparken.

Bolaget har under en längre tid haft en pågående och löpande dialog med kungsörnsgruppen för att inte riskera påverkan på kungsörnsstammen i Västerbotten. När det gäller påverkan lokalt diskuteras olika former av åtgärder för att minimera påverkan på det lokala kungsörnsbeståndet. Bolaget har inte vid något tillfälle mottagit information från Kungsörnsgruppen som tyder på att det skulle föreligga någon risk att det lokala beståndet av kungsörn slås ut i det fall fler vindkraftverk etableras i närheten av Stor-Rotliden. Bolaget har i en skrivelse den 27 juni 2014 bemött vad som sägs om påverkan på fågellivet av vindkraftverken vid Stor-Rotliden. För att visa att fågellivet inte påverkats på det sätt som påstås bifogas en version av kontrollprogrammet för fågel avseende Stor-Rotliden som helt överensstämmer med den rapport som ingivits till länsstyrelsen, med undantag för att känsliga uppgifter om kungsörn utelämnats.

Staket och stängsling

Bolaget har inte några planer på att uppföra staket kring gruppstationen och några sådana krav eller önskemål har inte framförts av provnings- eller tillståndsmyndig-

heten, varken i det här fallet eller såvitt bolaget känner till, någon annanstans i Sverige.

Av bolagets skrivelse den 27 juni 2014 framgår att bolaget inte har för avsikt att stängsla in vindkraftsparken. Inte i något fall såvitt bolaget känner till har någon myndighet delat bedömningen att maskindirektivet ställer krav på instängsling av vindkraftverk.

Samråd

Av MKB:n och samrådsredogörelsen framgår att samråd hållits med såväl Åsele kommun som Lycksele kommun. Vidare framgår att bolaget sänt samrådsunderlag och inbjudan till samråd till samtliga fastighetsägare inom tre kilometer från projektområdet oavsett kommuntillhörighet. Sammanlagt har inbjudan sänts till cirka 520 personer. Särskilda samråd har hållits med samebyarna. Övriga särskilt berörda och allmänheten har bjudits in till samråd genom annons i lokaltidningar. Samråden uppfyller väl vad som sägs i 6 kap. miljöbalken.

Samtliga permanentboende och fritidsboende i byn Baksjöberg, bland annat klagandena, har erhållit personlig inbjudan till samråd per post till sina folkbokföringsadresser. Inbjudan till samråd riktad till allmänheten har annonserats i Västerbottens Folkblad, Västerbottens kuriren och gratistidningen Åsele Nytt samt lades ut på Åsele och Lycksele kommuners hemsidor.

Buller

Verksamheten vid bolagets vindkraftspark Stor-Rotliden bedrivs i enlighet med tillståndet enligt 9 kap. miljöbalken och övrig tillämplig lagstiftning. Tillsynsmyndigheten har inte gjort någon annan bedömning. Inga klagomål på ljud från närboende har framförts till bolaget.

En av de klagande är folkbokförd i Baksjöberg. Avståndet mellan närmsta hus på fastigheten och projektområdets gräns, som är närmsta teoretiska placering för ett

vindkraftverk, är 1 700 meter. Fyra av de klagande äger två fritidshus som ligger mer än 1 600 meter från projektområdets gräns.

För närvarande pågår en studie i ett projekt inom Energimyndighetens forskningsprogram om vindkraft i kallt klimat med bland annat ljudmätningar vid Stor-Rotlidens vindkraftspark. Bolaget hoppas kunna redogöra för resultaten avseende bland annat ljudberäkningarnas tillförlitlighet vid sammanträdet i september.

Av en kunskapssammanställning som Naturvårdsverket lät utföra 2011 (M N; Karlinska institutet et al: Kunskapssammanställning om infra- och lågfrekvent ljud från vindkraftsanläggningar: Exponering och hälsoeffekter) som finns att läsa på myndighetens hemsida framgår bland annat följande slutsatser om hälsoeffekter av ljud från vindkraftverk. ”Förutom besvärsupplevelser av buller har inga påtagliga ohälsoeffekter av vindkraftsbuller kunnat påvisas. Samband mellan vindkraftsbuller och självrapporterad sömnstörning har redovisats i vissa studier, medan andra studier inte funnit något sådant samband. Det påstås ibland att infra- och lågfrekvent buller från vindkraft kan medföra risk för allvarliga hälsoeffekter i form av ’vibroakustisk sjukdom’, ’vindkraftssyndrom’ eller skadlig infraljudspåverkan på innerörat. En genomgång av det vetenskapliga underlaget visar att dessa påståenden saknar belägg.”

Vad klagandena anfört om att klagomål på ljud framförts till anställda vid bolaget kommer att bemötas vid sammanträde i målet i september.

Vindförhållanden

Resultatet från mätningar av vinden i projektområdet visar att den faktiska vinden är cirka 7,4 meter/sekund på 100 meters nivå. Vindresursen är således synnerligen god och överstiger Energimyndighetens kriterium för riksintresse vindbruk.

Vindkraftens status

Bolaget har under mer än två decennier redovisat elproduktionens miljöpåverkan ur ett livscykelperspektiv genom miljövarudeklarationer (Environmental Product Declarations, EPD) som bland annat redovisas på bolagets hemsida. Deklaration-

erna visar att både vattenkraft, kärnkraft och vindkraft har mycket bra miljöprestanda jämfört med fossila kraftslag. Eftersom deklARATIONERNA avser redan uppförda vindkraftverk och teknikutvecklingen för vindkraft snabbt går mot allt effektivare vindkraftverk kommer miljöprestandan för de vindkraftverk som uppförs vid Fäbodberget vara avsevärt bättre än för de vindkraftverk som redovisas i den senaste EPD för vindkraftverk som upprättats. Bolaget har låtit genomföra en enkel analys av hur vindkraftverks miljöpåverkan från ett livscykelperspektiv påverkas av bland annat vindresursen. Analysen visar att det i ett exempel krävs 44 % fler vindkraftverk för att uppnå samma produktion i ett sämre vindläge (Ryningsnäs i Hultsfreds kommun) jämfört med ett bättre vindläge (Stor-Rotliden i Åsele kommun). Det innebär att miljöpåverkan ur ett livscykelperspektiv (markintrång, koldioxidutsläpp etcetera) i motsvarande mån blir betydligt lägre när vindkraftverk kan placeras i goda vindlägen såsom vid Fäbodberget.

Bolaget noterar att regeringen i en proposition till riksdagen den 28 maj 2015 (prop. 2014/15:123 "Ambitionshöjning för förnybar el och kontrollstation för elcertifikatsystemet") föreslagit att Sverige, inom ramen för elcertifikatsystemet ska finansiera 30 terawattimmar ny förnybar elproduktion till 2020 jämfört med 2002. Det nya nationella finansieringsmålet föreslås ersätta det av riksdagen tidigare fastställda målet på 25 TWh för produktion av förnybar el jämfört med 2002. I propositionen (sidan 10) motiverar regeringen förslaget med att det "är regeringens uppfattning att möjligheterna att bygga ut den förnybara energin i Sverige bör tas tillvara och att en ambitionshöjning för den förnybara elproduktionen till 2020 bör genomföras inom ramen för elcertifikatsystemet. Det scenario som flera remissinstanser har presenterat om ett stort överskott av el stämmer på kort sikt men kan komma att ändras på något längre sikt. Det är viktigt att öka utbyggnaden av den förnybara elproduktionen redan nu så att Sverige är bättre rustat inför en situation med försämrad kraftbalans. En annan viktig aspekt är att elproduktionssystemet ytterligare diversifieras och därmed bidrar till att öka försörjningstryggheten. Elproduktionen i Sverige är starkt beroende av kärnkraft och vattenkraft. Detta innebär att situationer med låg tillgänglighet i kärnkraftsanläggningar eller under torrår

finns det behov av annan elproduktion där den förnybara elproduktion som drivs fram inom elcertifikatssystemet kan spela en viktig roll.”

Iskast

Risken för personskador med anledning av is som faller eller kastas från vindkraftverket är generellt väldigt liten och bolaget känner inte till något tillfälle då någon person träffats av is från vindkraftverk. Teoretiskt kan is kastas några hundra meter från verken. Som stöd för bedömningar av risk för iskast har Elforsk tagit fram en rekommendation om bedömning av riskavstånd för iskast (Elforsk rapport 04:13). Riskavståndet vid risk för iskast kan enligt denna studie beräknas enligt följande formel: Riskavstånd = $1,5 * (\text{rotordiameter} + \text{navhöjd})$. Beräkningen är mycket konservativ. I de studier som genomförts har det inte förekommit något iskast som varit längre än beräkningsmodellen visar och det har visat sig att det mesta av den is som faller eller kastas från vindkraftverk hamnar inom 100 meter från vindkraftverkets bas och att de största bitarna generellt återfinns närmast tornet.

Vattenfall gjorde 2011 en skrivbordsstudie av förekomst av iskast från vindkraftverken vid Stor-Rotliden. Vindkraftverken är, till skillnad från de verk som omfattas av det överklagade tillståndet, inte försedda med någon avisnings- eller anti-isutrustning. Av studien drogs slutsatsen att risken för att träffas av is och nedfallande snö från vindkraftverk på Stor-Rotliden är störst inom 10-20 meter från vindkraftverken. I studien redovisades bland annat exemplet att någon som vistas tillfälligt i parken parkerar en bil 20 meter från ett vindkraftverk som är i drift. I exemplet var sannolikheten att träffas av is 0,001 med en återkomsttid på 960 år. Vid körning mitt i parken förbi sju vindkraftverk i drift var sannolikheten $4,8 * 10^{-6}$ med en återkomsttid på 210 000 år att träffas av is.

Vattentäkt

Bolaget bedömer att vindkraftparken inte kommer att påverka någon enskild vattentäkt. Av MKB:n framgår att det enligt SGU:s brunnsarkiv inte fanns någon inrapporterad enskilda vattentäkter (brunn) inom projektområdet. Närmsta brunnar fanns enligt samma arkiv i Baksjölidén på ett avstånd av cirka 1,5 kilometer från projekt-

området. Bolagets projektledare kommer att ta kontakt med B J angående vattentäkten och vilka försiktighetsmått som kan behöva tas för att säkerställa att den inte påverkas av vindkraftverken.

Ansvar för återställande

Bolaget ställer inte några krav på att markägare ska ansvara för återställningsåtgärder vid avveckling av vindkraftsparken.

Rennäring

Bolaget har förståelse för samebyns oro för intrång i områden som omfattas av vinterbetesrätten. Vad som framkommit i rennäringanalysen och MKB:n visar dock inte att området kring Fäbodberget är av särskild betydelse för samebyn.

Länsstyrelsen har i huvudsak anfört följande.

Länsstyrelsen konstaterar att en stor del av det som framförs i överklagandet är sådant som ligger utanför det som hör till miljöprövningen. I övrigt anser länsstyrelsen att det som framförs i överklagandet gällande sådant som faller under prövning enligt miljöbalken redan har motiverats i MPD:s beslut. Länsstyrelsen vill dock framföra några förtydliganden.

Rådighet över marken

Vad gäller rådighet över marken får vindkraft naturligtvis inte etableras på en fastighet om markägaren inte har gett sitt godkännande. Påverkan på kringliggande fastigheter har beaktats i beslutet.

Tillstyrkan

Länsstyrelsen anser att tillstyrkan har skett på rätt sätt. Länsstyrelsen har skickat ut en förfrågan till berörda kommuner och dessa har tillstyrkt ansökan. Länsstyrelsen förutsätter att den instans som svarar för kommunens del har delegation att göra så.

Ljudnivåer

MPD har bedömt att beräkningarna gällande ljudnivåer är tillräckliga som underlag för prövning. Beräkningarna utgår från ett värsta scenario och visar således en bullersituation där ljudnivåerna är högre än vad som kan förväntas utifrån de förhållanden som råder på platsen med avseende på topografi, väderlek med mera. Enligt beräkningar kommer verksamheten inte att leda till ljudnivåer över 40 dB(A) vid närmaste bostad, även när Stor-Rotliden och den park som planeras vid Vargträsk beaktas.

I tillståndets villkor 10 anges att bolaget inte får överskrida en ljudnivå på 40 dB(A) utomhus vid bostäder. Länsstyrelsen erinrar om att bolaget är skyldigt att hålla sig under denna nivå och att verksamheten måste anpassas därefter. Om det efter ljudmätningar visar sig att bolaget, trots försiktighetsåtgärder, inte klarar att hålla sig under denna ljudnivå får verksamheten således inte bedrivas i den form tillståndet medger.

Vad gäller mätmetod anger villkoret att denna ska fastställas av tillsynsmyndigheten. Länsstyrelsen anser inte att man, vilket framförs i överklagandet, bör bestämma metod i tillståndet eftersom nya och mer tillförlitliga metoder kan komma att utvecklas under tillståndstiden.

Kungsörn

MPD har i sitt beslut bedömt att verksamheten inte kommer att leda till oacceptabel skada för de kungsörnsrevir som i viss mån berörs. Vid en vindkraftsetablering kan det inte uteslutas att örnar kommer att röra sig i anslutning till parken. Det är dock boplatserna som är särskilt skyddsvärda och i det här fallet har bolaget låtit genomföra en inventering där ingen boplatser har observerats i omedelbar närhet till den planerade etableringen. Länsstyrelsen anser inte att livsbetingelserna för någon skyddsvärd art försämras på ett oacceptabelt sätt och därmed inte heller att tillståndet står i strid med artskyddsförordningens bestämmelser.

Samråd

Länsstyrelsen menar att samrådet har gått rätt till. Bolaget har hållit samråd med enskilda berörda samt berörda myndigheter och har gjort vad länsstyrelsen anser vara tillräckliga insatser för att nå ut med informationen. Bolaget har även hållit särskilda möten med samebyarna och kontaktat ett flertal intresseorganisationer. Därtill har bolaget via lokaltidningar bjudit allmänheten till öppet samrådsmöte. Detta får anses vara i enlighet med de krav på samråd som miljöbalken ställer.

Bolaget har beaktat synpunkter som har inkommit i samrådet och har i ansökan och MKB:n inarbetat dessa i den mån det har varit möjligt. Länsstyrelsen erinrar om att syftet med samrådet är att samla in synpunkter för att anpassa verksamheten till rådande förhållanden och för att utforma ansökan så att denna får den utformning som behövs för prövningen. I samrådskedet behöver bolaget således inte presentera slutliga utformningar och lösningar. Länsstyrelsen ser utifrån detta inget som skulle innebära att det aktuella samrådet inte kan godkännas.

Rennäring

Vad gäller rennäring vill länsstyrelsen påpeka att MPD som prövningsmyndighet har att förhålla sig till vad man har kommit fram till vid överprövningar av liknande fall. Det finns domar från Mark- och miljööverdomstolen där det framgår att domstolen anser att vindkraft med hjälp av skyddsåtgärder i vissa fall kan samexistera med rennäringen då två riksintressen står mot varandra. Detta även om det innebär en viss påverkan på bedrivandet av renskötseln. Mark- och miljööverdomstolens domar i mål M 824-11 och M 847-11 är exempel på detta. Domstolen har i de fallen ansett att det finns förutsättningar för bolaget att genom ett antal skyddsåtgärder lindra de störningar för renskötseln som vindkraften kan komma att innebära. Domstolen menar alltså att renskötseln i viss mån försvåras, men inte omöjliggörs i och med att vissa åtgärder vidtas från bolagets sida i form av kompensationsåtgärder och liknande. Länsstyrelsen anser att det i fallet Fäbodberget finns en liknande problematik och att MPD:s beslut har utformats i enlighet med vad Mark- och miljööverdomstolen har uttalat i nämnda domar. Enligt länsstyrelsen kommer rennäringen att till viss del påverkas vid Fäbodberget, men bolaget kommer även att be-

höva bidra med resurser för att hjälpa samebyarna med de merarbeten som uppstår. Villkor 13 i beslutet tar sikte på bland annat kompensande åtgärder och samråd med samebyarna och länsstyrelsen anser att detta medför tämligen långtgående skyldigheter för bolaget att kompensera för störningar på rennäringsområdet. Enligt länsstyrelsen har MPD med villkoret beaktat samebyarnas behov i tillräcklig utsträckning.

De villkor som finns för rennäringsområdet i beslutet ska läsas tillsammans med de åtaganden som bolaget i ansökan och MKB:n angett att man ska genomföra och beskrivs i beslutet. De åtaganden som bolaget sagt att de ska utföra är omfattande och det handlar bland annat om att undanta värdefullt bete från byggande av vindkraftverk, ha regelbundna möten med samebyarna för att minimera störningsrisken, återställa ytor som inte behövs så snart som möjligt, meddela samebyn när det finns risk för iskast, samråda med samebyarna i samband med etablering och avertableringen planeras för att minimera risken för påverkan för samebyn (gäller bland annat placering av vägar, vindkraftverk etcetera), begränsa störningar så långt det går, tillse att passagen mellan Stor-Rotliden och Fäbodberget kan nyttjas för rennäringsområdet, bedriva ett mindre intensivt byggnadsarbete under perioder som rennäringsområdet bedrivs i området, undvika neddamning, minimera plogning av vägar i området och att rennäringsområdet ska hållas skadelös när det gäller påverkan från Fäbodberget under vindkraftsparkens livstid. De omfattande åtagandena tillsammans med villkoren i beslutet anser länsstyrelsen vara tillräckliga för att rennäringsområdet ska hållas skadelösa.

Vattentäkt

I området för Fäbodbergets vindkraftspark finns en vattentäkt som inte tidigare i handläggningen uppmärksammats. Var exakt den är lokaliserad och hur den kan komma att påverkas av den tillståndsgivna verksamheten framgår inte. Om inte bolaget tagit på sig att vidta några åtgärder för att minimera risken för påverkan av vattentäkten bör mark- och miljödomstolen säkerställa att vattentäkten inte påverkas av den verksamhet som planeras.

B J, S F, G E och M E har i ett yttrande i huvudsak tillagt följande.

Rådighet över marken har endast avtalats med de fastighetsägare som inte bor inom området. Med övriga har inget avtal upprättats. De ifrågasätter på vilket sätt påverkan på kringliggande fastigheter beaktats. Det blev inte bättre med en etablering av 40 vindkraftverk på Stor-Rotliden 2 500 meter bort. Värdet på fastigheterna kommer nu helt att försvinna och de blir osäljbara. De ifrågasätter vem som skulle köpa ett fritidshus i närheten av 80 fullt synliga och frenetiskt snurrande vindkraftverk med buller både inom det hörbara området och infraljud.

Örnhäckning och spelplatser för orre och tjäder fanns inom området innan Stor-Rotlidens vindkraftspark blev igångsatt.

Ljudberäkningarna uppges ha utförts på ”gängse sätt”. Det överensstämmer inte med verkligheten. Enligt MKB:n för den parken skulle de i Baksjöberg inte höra något från den, men de störs av ljudet. I de exemplen som valts för Fäbodbergets vindkraftspark så ska de ha ljudstörningar på 40 dB(A), men hur kan det säkerställas. Parken är inte igångsatt ännu. Om samma beräkningsgrunder används på Fäbodbergets vindkraftspark med större verk kommer det inte att överensstämma med verkligheten. Enligt ett underlag som de kommit över blir ljudnivån vid fasad 60 dB(A) och de får då naturligtvis lägga på 20 dB(A) på grund av samma felberäkning som för Stor-Rotlidens park. Då måste de bära hörselskydd när de vistas utomhus och de ifrågasätter om någon tror att människor vill vistas där på sin fritid. Ingen uppföljning har skett om vad konsekvenserna blev av Stor-Rotlidens vindkraftspark. De anser att det är det mest viktiga innan tillstånd för en ny park ges. De efterfrågar även information om hur ljudnivåerna ska kontrolleras.

Bolaget påstår sig ha sänt 500 inbjudningar inom tre kilometer från projektområdet och övriga har fått inbjudan via en ”lokal tidning”. De i byn Baksjöberg kan inte minnas att de har blivit inbjudna och den ”lokala tidningen” har de troligtvis inte.

Det är ingen som frågat dem om deras åsikter om att etablera 40 vindkraftverk 1 400 meter från deras hus. De hade naturligtvis svarat nej.

Bolaget uppger att inga klagomål på ljud framförts från de närboende, vilket är en ren lögn. De har vid varje tillfälle som gavs klagat på ljudstörningarna och synintrycken.

Kungörn ser de inte längre. Orrspelet i byn samt skogsfåglarna tjäder och orre är också borta. Fåglarna flyttade i samband med att Stor-Rotlidens vindkraftspark blev igångsatt.

En märklig sak i MKB:n, hos domstolar och Naturvårdsverket är att djurlivet är mer värt att bevara än människan som bor i området. De är inte mot vindkraft som sådan, men anser inte att man ska bygga en vindkraftspark med 40 verk plus ytterligare 40 verk så nära bebyggelse. Avståndet till Stor-Rotlidens vindkraftspark är 2 500 meter och avståndet till Fäbodberget 1 400 meter. Dessutom gränsar Vargträsk vindkraftspark till Fäbodberg, vilket blir totalt 120 verk. Om man ändå måste bygga ska de människor som bor i området ersättas. Inte med en spottstyver i bygdemedel för det har inte den enskilde individen någon som helst nytta av.

Fastigheterna har sedan 1847 överlåtits genom generationsväxling. Den senast i femte generationen. Barndomshemmet återvänder man till med minnen som kopplas till liv i skog och mark, de stora vidderna, lugnet och den mäktiga naturen. Nu kommer det att störas ut. De kan inte bara som örnen flyga iväg bort från alltsammans. Att hitta ett nytt ställe som är lika bra är omöjligt. Att bo på landsbygden nära naturen, där har man sin själ. De är fyra fast boende och två familjer fritidsboende i byn Baksjöberg. De fast boende flyttade i början av 1990-talet till Baksjöberg, från Umeå, för att slippa bullret och stressen från staden och få lugn och ro. Från deras köksbord syns sex frenetiskt snurrande vindkraftverk, vilket inte bidrar till lugnet. Det är ingen vacker syn. Ljudet från parken påminner om ett gammalt tröskverk med transmissionsljud med rakskurna kuggar utan smörjning. Det är väldigt ihållande när det drabbar dem.

B J har för egen del i huvudsak tillagt följande.

Han är en av två fastighetsägare i byn Baksjöberg, som har sin vattentäkt i området för Fäbodbergets vindkraftspark. Han är den som är fast boende i byn, den andre är fritidsboende.

Vattentäktområdet är beläget cirka 1-1,5 kilometer nordost om Baksjöbergs by. Där hämtar de sitt dricksvatten ur en naturlig källa som ligger cirka tio meter över marknivån för byn. Därvid så har de självtryck från källan. Vattnet har en bra kvalitet enligt en analysrapport från Svenska Vattenlaboratorium AB. Det är viktigt att deras vattentäkt framgår i ett utlåtande över målet från domstolen så att inte vattentäktområdet förstörs. Eftersom ingen har tagit kontakt med honom har han inte kunnat framföra detta till bolaget eller MPD: Källan är nog tämligen okänd så tidigare generation ombesörjde för vattnet till berörda brukare.

FSL har i yttranden i huvudsak tillagt följande.

Buller

MPD och mark- och miljödomstolen har en absolut skyldighet att följa regelverket för externt industribuller och riktlinjer för vindkraftsbuller för att undvika bullerrelaterad ohälsa och för höga störningsgrader. Regelverket visar att 35 dB(A) inte ska överstigas i särskilt störningskänsliga miljöer i områden med lågt eller obefintligt bakgrundsbuller. Kravnivån skärps med ytterligare -5 dB(A) om industribullret innehåller toner, pulserande ljud eller slagljud. Mätningar visar att stora vindkraftverk som placeras i grupp i högt belägen kuperad terräng i kallt klimat bildar elektromekaniska ljud, entoniga ljud, lågfrekvent raspande pulserande ljud, ångbåtsliknande signalljud och puffande ljud som påminner om betongpålning. Detta medför att kravnivån är 30 dB(A) vid fasad. Världshälsoorganisationen WHO redovisar att 30 dB(A) inte ska överstigas. MPD och mark- och miljödomstolen saknar stöd för att överstiga Naturvårdsverkets och WHO:s riktlinjer.

I ett tidigare beslut av Mark- och miljööverdomstolen klassades miljön i Fanbyviken som tyst miljö och där villkorades begränsningsvärdet 35 dB(A). Fanbyviken ligger i havsnivå bara 2 100 meter från tät trafikerad Europaväg E4 och bara 3 300 meter från Husumfabrikens industribuller, vilket medför att trafikbuller och industribuller som maskerar vindkraftsbuller hörs hela tiden i Fanbyviken.

Efter klagomål på lågfrekvent buller vid bostäder som ligger 5 000 meter från Mörtjärnsbergets vindkraftspark i Bräcke kommun har ÅF utfört ljudmätningar i band 63 och 80 Hz. Resultatet är en chock för domstol, myndigheter och vindkraftsindustrin. Mätningen förklarar varför verk inte kan placeras i högt belägen kuperad terräng i kallt klimat. Smalbandsanalysen redovisar pulserande ljud, vilket verkligen är störande. Variationen pendlar från 30-58 dB på 5 000 meters avstånd. Folkhälsomyndighetens kravnivå för lågfrekvent buller i bostad överstigs 5 000 meter från verken. Fastigheter med ventilationssystem uppbyggda med vädringsfönster och äldre byggnader är inte konstruerade för att utestänga lågfrekvent buller. Markägarna är inte informerade om de lågfrekventa ljuden som bildas i kallt klimat.

Standarden IEC 61 400-11 är utvecklad för att användas i platt landskap i varmt klimat där ljudnivåhöjande effekter är så ovanliga att de bedöms vara oväsentliga. I vår miljö är förutsättningarna däremot helt annorlunda. Det saknas kunskap för att utveckla ljudberäkningsprogram som kan medräkna ljudnivåhöjande effekter som bildas i högt belägen kuperad terräng som ligger i kallt klimat. Isbildning höjer ljudnivån med i medeltal 10,6 dB(A) enligt bolaget, inversionsförstärkning höjer ljudnivån med 20 dB(A). Även refraktion, moln, rimfrost, hagel, snöfall och slitage höjer ljudnivån. Det medför att de beräknade nivåerna är mer än 20-30 dB(A) för låga.

Den standard för ljudredovisning som villkoras i tillstånd IEC 61 400-11 medför att det lågfrekventa ljudet som bildas i högt belägen kuperad terräng som ligger i kallt klimat inte redovisas. De lågfrekventa raspande pulserande ljuden som bildas av ljudnivåhöjande effekter främst under vinterhalvåret döljs med hjälp av vägd ljud-

nivå och mätetalet dB(A). När ljudnivå redovisas i vägd ljudnivå dB(A) så räknas det lågfrekventa ljudeffektsnivåerna ner.

I band 63 Hz dras 26 dB bort från verklig ljudnivå. FSL anser att den standard som villkoras i tillstånd inte kan användas i vår miljö eftersom det lågfrekventa buller som bildas döljs av standarden i strid med direktivet för miljöbedömningar. Det lågfrekventa ljudet har avgörande betydelse för var verk inte kan vara placerade. Det lågfrekventa ljudet som bildas i högt belägen terräng i kallt klimat dämpas marginellt av luft och för band 63 Hz är dämpningen bara minus 1 dB per mil.

Forskning visar att djur kan uppleva lågfrekvent buller som vibration istället för ton. Upplever djuren verkens lågfrekventa raspande pulserande buller som vibration utlöser det flyktbeteende. Lågfrekvent ljud utlöser oro och flyktbeteende för möss. När möss försvinner minskar den biologiska mångfalden. Sakägare har klagat på buller från verken på Stor-Rotliden ända sedan verken togs i drift.

Att ljudberäkningarna skulle utgå från ett värsta scenario är fel. Källstyrkan får bestämmas när maskinen går på ”tomgång” på grund av att regelverket inte har hängt med verkens effekt och höjnutveckling. Ljudnivåhöjande effekter som är naturliga medräknas inte. De lågfrekventa ljuden som bildas i kallt klimat är inte redovisade eftersom de inte var kända när ansökan lämnades in.

Tillstyrkan

Lycksele kommun har villkorat ersättning till kommunen för tillstyrkan av vindkraft på mark som kommunen inte äger. Det är ett brott mot regeringsformen när det strider mot krav på osaklighet och opartiskhet. Villkor och löften om pengar till kommunen har försatt kommunen i en beroendeställning som inte är tillåten. Kommunen har behandlat medlemmarna olika i strid med kommunallagen. När tillstyrkan är olaglig finns inte beslutet om tillstyrkan i lagens mening och när laglig tillstyrkan saknas får inte tillstånd utfärdas.

Åsele kommunfullmäktige har aldrig behandlat tillstyrkan.

Bolagets meddelande angående beslutet från Högsta förvaltningsdomstolen är inte aktuellt längre. Begäran om resning är inlämnad när nya bevis för brott mot kommunallagen och grundlag har framkommit.

Prövningens omfattning

Länsstyrelsen redovisar att CE-märkning och maskindirektiv ligger utanför miljöprövningen. Det är ett agerande som bryter mot direktivet för miljöbedömningar som är överställd den svenska modellen för miljöprövning av vindkraft.

Platsvalet

Eftersom rennärning och vindkraft inte kan samverka ska tillståndet undanröjas. Enligt 2 kap. 6 § ellagen (1997:857) får kraftledningar bara byggas om det är lämpligt ur allmän synpunkt. Kraftledning får inte uppföras i renbetesland och den ansökta parken ligger dessutom för nära bostäder, vilket medför otillåtna ljudnivåer vid fasad. Platsvalet är fel.

Påverkan på människor, djur och natur

Vid samtal med kungsörnsgruppens ledare framkom att kungsörnsgruppen i tidigt skede meddelade att utökning av miljöfarlig vindkraft i området runt Stor-Rotliden hotar att slå ut artens lokala bestånd. Agerandet står i strid med art- och habitatdirektivet.

Kontrollprogrammet redovisar katastrofalt resultat efter start av anläggningen hösten 2011. Det framgår inte varför kontrollprogrammet avslutats tre år för tidigt eller varför det inte innehåller inventeringar inom en mils radie. Naturen visar stora skador inom en mils radie och ljudmiljön är saboterad. Det lågfrekventa amplitudmodulerande bullret som skadar människa och fauna framträder på stort avstånd från verken. För vindkraftverkens problem frekvens, band 63 Hz är dämpningen i luft -1 dB per mil.

Stöttingfjället är unikt för riket och består av natura 2000-områden, naturreservat och ett myller av nyckelbiotoper som kröns av ett av Sveriges mest värdefulla naturområden Björnlandets nationalpark. Stöttingfjället utgör ett landskap med höga naturvärden som ska bevaras enligt EU-kommissionens riktlinjer för grön infrastruktur.

Etableringen på Stor-Rotliden medför att fastighetsägarna inte kan använda sina skogsfastigheter för inkomster eftersom handelshinder råder med Sveaskog på grund av brott mot FSC policy och mot jordabalken. De har blivit bestulna på värdet av skogsfastigheterna och den exklusiva miljön.

Stängsel

Arbetsmiljöverket redovisar att tillverkarens anvisningar ska följas. Vestas skyddsmanual redovisar att verken ska hägnas in. Vestas kan inte konstruera bort riskerna med ras och utkast från vindkraftverken. Maskindirektivets skyddsklausul artikel 11 redovisar att säkerheten ska säkerställas för människa samt för tamdjur och ren betraktas som tamdjur. Staket får inte monteras i renbeteslandet. Lokalbefolkningen och samebyn är emot etableringen på Fäbodberget. Kravnivån är inte upp till svensk myndighet att bedöma, vilket bolaget känner till eftersom bolaget tillskriver sig självbestämmanderätt för markanvändningen inom 650 meter från verket i arrendeavtal. Kravnivån är bindande för verksamhetsutövaren. Att inte redovisa staket i ansökan är olagligt.

Enstaka markägare har arrenderat ut marker utan att de har informerats om skadliga konsekvenser för dem själva och för omgivningen. Det är fullt av bolaget att för egen vinning försöka utnyttja den situation som bolaget har skapat genom att inte redovisa staket och andra skadliga konsekvenser.

Saneringskostnader

Bolagets arrendeavtal tillskriver markägaren saneringskostnaden för järnarmerade betongfundament och avtalen redovisar att skräpet ska lämnas på fastigheten. Länsstyrelsen kräver inte säkerhet för saneringskostnaden av fundament. Miljöåklagare

har redovisat att den del av kostnaden som markägaren inte klarar av vältras över på kommunens skattebetalare. Det kostar cirka åtta miljoner kronor att sanera och bortforsla ett 2000 ton tungt gravitationsfundament. Arrendeavtalen uppmanar markägaren till brott mot grannar inom 9 km avstånd eftersom verksamheten skadar omgivningen. Avtalen är därför olagliga.

Teknikvalet

Bolaget redovisar att vindkraft har bra miljöprestanda jämfört med fossila energislag. Bolaget ska dock enligt miljöbalken använda bästa teknik och bevisa att etableringen är bättre än att inte bygga.

Besparingsteknik som termoteknik där värmepump ersätter elpanna i fastigheter frigör ny förnyelsebar el i den omfattning som efterfrågas via vindkraft till cirka 1/3 av vindkraftens kostnad per kWh genom att vattenkraftproducerad el inte slösas bort i onödan. Bolaget redovisar att vattenkraft är 67 % bättre än vindkraft för det i miljön så viktiga livscykelkostnadsperspektivet för CO₂ per kWh. Vindkraft är ett särintresse. Tekniken ska inte ges företräde framför andras intressen när bättre teknik istället kan och ska användas enligt miljöbalken. Av installerad vindkraftseffekt är bara 6 % tillgänglig under 90 % av årets timmar enligt svenska kraftnät.

Bolaget har, av mark- och miljödomstolen, beretts tillfälle att särskilt yttra sig över frågor om prövotid för buller och behovsstyrd hindersbelysning. Bolaget har i huvudsak tillagt följande.

Prövotidsförfarande

Frågor om s.k. prövotidsförfarande regleras i 22 kap. 27 § jämförd med 19 kap. 5 § Miljöbalken. Enligt bestämmelsen får mark- och miljödomstolen vid meddelande av tillstånd till en verksamhet skjuta upp fråga om villkor när verkningarna av verksamheten inte kan förutses med tillräcklig säkerhet. Frågan får skjutas upp till dess erfarenhet har vunnits av verksamhetens inverkan.

Den utredning som finns i MKB och övriga handlingar i målet är gängse vid provning av vindkraftparker. Förhållandena vid Fäbodberget är inte på något sätt mer komplicerade än i andra vindkraft-prövningar.

Störningarna av hinderbelysningen har beskrivits i MKB och i kompletteringarna finns en hinderljusanimation som bolaget låtit genomföra. Bolaget bifogar en fördjupad beskrivning av bl.a. hur hinderljus kan upplevas som tagits fram i ett annat sammanhang.

Vid Fäbodberget har ljudet inte varit dimensionerande för vindkraftparkens storlek och i de beräkningar som utförts har vindkraftverkens produktions inte behövt regleras ned för att göra det möjligt att efterleva gängse ljudkrav. Vid många, sannolikt de flesta, vindkraftparker kan begränsningsvärdet 40 dB innehållas endast under förutsättning att vindkraftturbinerna väljs och placeras med hänsyn till ljudpåverkan och att bladvinkeln på verken regleras så att ljudet blir lägre. Trots detta känner bolaget inte något enda exempel på att ljudfrågan varit föremål för provotidsförfarande. Bolaget bedömer att verkningarna av vindkraftparken vid Fäbodberget kan förutses med stor säkerhet.

Buller

Av handlingarna i målet framgår tydligt att relativt få närboende kommer att påverkas av ljud från vindkraftverken. Av de beräkningar som utförts - som förutsätter att det blåser medvind från alla håll och därmed är konservativa - framgår att gängse begränsningsvärde enligt rättspraxis kommer att kunna innehållas, även med hänsyn till kumulativa effekter från planerade och uppförda vindkraftverk i närheten. Av sakkunnigförhör vid domstolens sammanträde i Lycksele den 7 september 2015 framgick att omfattande långtidsmätningar av ljud från vindkraftverk i kallt klimat visat sig överensstämma väl med beräkningar, särskilt när vindkraftverken (som i det här fallet) förses med avisningsutrustning. Enligt villkor 9 i tillståndet ska en ljudberäkning som tydliggör att föreskrivna villkor kan innehållas bifogas den slutligt föreslagna layout som enligt villkor 2 ska godkännas av tillsynsmyndigheten. Den ekvivalenta ljudnivån ska sedan kontrolleras genom inlämningsmätningar

eller närfältsmätningar och beräkningar inom ett år från det att vindkraftanläggningen tagits i drift. Det måste anses vara uppenbart att det är möjligt utforma och driva vindkraftparken så att den ekvivalenta ljudnivån vid bostäder inte överstiger 40 dB (A) och ovan nämnda villkor säkerställer att så också kommer att ske.

Något skäl att ställa ett strängare ljudvillkor än gängse 40 dB finns inte i målet. Det finns inte någon detaljplan för fritidsboende nära vindkraftparken, än mindre något område där tystnad i plan bedömts vara av särskilt värde (jfr. t.ex. Miljööverdomstolens avgörande den 14 maj 2010, M 7411 09). Tystnad har inte heller angivits som något särskilt värde i besluten för de naturreservat som finns i närheten. Varken länsstyrelsen eller berörda kommuner har heller framfört önskemål om strängare ljudvillkor än 40 dB. Bolaget har den bestämda uppfattningen att vad stöttingfjällets miljöskyddsförening anfört om störningar från vindkraftparken Stor-Rotliden är betydligt överdrivet. Området, som ligger mellan Stor-Rotliden och den tillståndsgivna vindkraftparken Vargträsk, kan dock inte anses vara något särskilt tyst område eller ett område där tystnad har särskild betydelse.

Som framgick vid domstolens sammanträde i Lycksele är det möjligt att vid behov reglera ned ljudet från vindkraftverk bl.a. genom att ändra rotorbladens vinkel mot vinden. Detta sker alltid till priset av minskad produktion från vindkraftverken. Med hänsyn till den omgivningspåverkan vindkraftverken trots allt har och de produktionsrelaterade mål för vindkraft som finns inom ramen för elcertifikatsystemet måste det från hushållningssynpunkt vara angeläget att verken producerar så mycket förnybar el som möjligt utan att ljudkraven i rättspraxis överskrids. Av de ljudberäkningar som genomförts som underlag för MKB framgår att ljudnivån vid flera bostäder i olika riktningar från vindkraftparken skulle överstiga 35 dB. Om begränsningsvärdet för den nu aktuella vindkraftparken skulle sänkas till 35 decibel skulle därför vindkraftverkens bladvinklar behöva regleras i stor omfattning alternativt skulle färre vindkraftverk kunna uppföras. Produktionen av förnybar el skulle därmed minska högst avsevärt.

Turbintillverkarna strävar ständigt efter att utforma vindkraftverk så att källjudet är så lågt som möjligt utan att produktionen påverkas negativt. Det finns också vissa möjligheter att installera särskild utrustning för att minska ljudet från bladen. Bolaget följer aktivt denna utveckling med stort intresse. Sådan teknik, t.ex. så kallad hajtandsteknik, är dock framförallt intressant för vindkraftparker där många närboende påverkas av ljud som ligger nära 40 dB eller när det i efterhand visat sig inkomma omfattande klagomål till tillsynsmyndigheten. De tekniker som finns är i regel knutna till specifika turbintillverkare vilket skulle göra att möjligheten att upphandla vindkraftverk som i andra avseenden (t.ex. källjud och produktion) är bästa möjliga teknik minskar. Teknikens effekt på vindkraftverkens källjud varierar också i mycket stor utsträckning, bl.a. utifrån bladvinkel, från god för vissa vindkraftverk till högst marginell för andra.

Sammantaget ser bolaget inte något skäl att meddela andra villkor avseende buller än i det överklagade beslutet eller att skjuta upp frågan under provotid.

Hinderbelysning

I Sverige finns s.k. behovsstyrd hinderbelysning installerad vid ett fåtal vindkraftanläggningar. Tekniken strider mot kraven i luftfartsförfattningar (Transportstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (TSFS 2010:155) om markering av föremål som kan utgöra en fara för luftfarten (ändrad genom TSFS 2013:9) och kräver dispens från Transportstyrelsen i varje enskilt fall. Eftersom intäkterna från såväl elförsäljning som elcertifikat för närvarande och under överskådlig tid är mycket låga är det nödvändigt att hålla nere kostnaderna för uppförande av vindkraftverk. Att så kan ske är en förutsättning för att möjliggöra fortsatt utbyggnad av vindkraft i Sverige. Det kan framförallt ske genom att se till att vindkraftturbiner upphandlas i så stor konkurrens som möjligt och genom att undvika extra kostnader. Det radarsystem (OCAS) som uppförts i samtliga de fall då dispens medgivits ägs av vindkraftverkstillverkaren Vestas som inte säljer systemet till vindkraftverk från andra tillverkare. Det finns andra tillverkare av radarsystem som skulle kunna vara aktuella för vindkraftverk, dessa har dock än så länge inte meddelats någon dispens från

Transportstyrelsen. Ett radarsystem bedöms kosta ca 10-15 miljoner kronor för en vindkraftpark av Fäbodbergets storlek.

Bolaget erfar att hinderbelysningen vid de vindkraftparker som installerat radarsystem ofta tänts upp trots att några luftfartyg inte närmar sig, vilket bl.a. kan bero på förbipasserande fåglar eller driftstörningar i systemet. Det finns anledning att befara att närboende i sådana situationer känner sig än mer störda av belysningen eftersom de förväntar sig att den ska vara släckt.

Bolaget ser att begränsning av störning av hinderbelysning är en viktig acceptansfråga och har för vindkraftparker som ligger i mer tätbebyggda områden eller då kommunen framfört oro, åtagit sig att utreda möjligheter att installera system som begränsar störningen. Det kan vid sidan om radar-baserade system (som är den dyraste lösningen) handla om andra system som också kräver dispens från Transportstyrelsens föreskrifter, t.ex. transpondersystem eller system som anpassar ljusstyrkan efter siktförhållanden. Bolaget ser dock inte att det i första hand är vid Fäbodberget sådana utredningar bör genomföras, dels eftersom området är relativt glest bebyggt, dels eftersom det i tillståndet för den intilliggande vindkraftparken Vargträsk inte krävs några sådana utredningar eller system. Närboende skulle således sannolikt ändå komma att se hinderbelysning från de vindkraftverken.

Varken länsstyrelsen eller någon av kommunerna har ställt krav på behovsstyrd hinderbelysning vid Fäbodberget. Sammantaget kan inte bolaget se att det finns skäl att reglera hinderbelysningen på något annat sätt än i det överklagade beslutet eller för något prövotidsförfarande i frågan.

Transportstyrelsen har bl.a. i information till länsstyrelserna genom Nätverket för vindbruk framfört att det inte är lämpligt att ställa generella krav på radarbaserat hinderljus i tillståndsprocessen och att dispenser bara kommer att medges undantagsvis. Bolaget erfar att Försvarmakten, som är remissinstans vid Transportstyrelsens prövningar, för närvarande utför en analys av lämpligheten av radarbaserade hinderljussystem. Bolaget bifogar en skrivelse från Försvarmakten till Transport-

styrelsen i ett dispensärende avseende en annan vindkraftpark som ger en inblick i myndighetens överväganden. Om domstolen fortsatt överväger att besluta om villkor avseende radarbaserad hinderbelysning bör yttrande från Transportstyrelsen i frågan först inhämtas. Det bör i så fall ske utan dröjsmål.

DOMSKÄL

Formella frågor

I överklagandeskrivelserna har framförts att det förelegat formella brister i handläggningen och beslut på grund av mutor, bristande samråd, jäv, bristfällig MKB och avsaknad av giltig tillstyrkan från de kommuner som berörs. Mark- och miljödomstolen gör i dessa delar följande bedömningar.

Av 6 kap. 4 § miljöbalken framgår att den som avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd ska samråda med länsstyrelsen, tillsynsmyndigheten och de enskilda som kan antas bli särskilt berörda, om verksamheten kräver tillstånd enligt balken. Samrådet ska genomföras i god tid och i behövlig omfattning innan en ansökan om tillstånd görs och en miljökonsekvensbeskrivning upprättas. Samrådet ska avse verksamhetens eller åtgärdens lokalisering, omfattning, utformning och miljöpåverkan samt miljökonsekvensbeskrivningens innehåll och utformning. Före samrådet ska den som avser att bedriva verksamheten lämna uppgifter om den planerade verksamhetens lokalisering, omfattning och utformning samt dess förutsedda miljöpåverkan. Uppgifterna ska lämnas till länsstyrelsen, tillsynsmyndigheten och de enskilda som särskilt berörs.

Av handlingarna framgår att samråd har genomförts den 30 september 2010 och att kallelser skickades ut till berörda. Annons infördes också i Västerbottens-Kuriren, Folkbladet Västerbotten och Åselebladet om att mötet skulle hållas. När MKB:n upprättats ska det kungöras tillsammans med kungörelsen av ansökan (6 kap. 8 § miljöbalken), vilket också har skett. Det finns inget krav på att MKB:n ska tillsändas berörda myndigheter och allmänhet. Domstolen bedömer sammantaget att samråd har genomförts i enlighet med gällande bestämmelser. Det samrådsunderlag som har framtagits får också anses uppfylla lagens krav.

Enligt 16 kap. 4 § får tillstånd till en anläggning för vindkraft endast ges om den kommun där anläggningen avses att uppföras har tillstyrkt det. Av protokoll framgår att kommunstyrelsens arbetsutskott i Åsele kommun tillstyrkte ansökan den 11 december 2012 och att kommunfullmäktige i Lycksele kommun tillstyrkte ansökan den 25 februari 2013. Det finns inget krav på att tillstyrkandet ska komma från kommunfullmäktige. Det ankommer på kommunen att inom ramen för kommunallagen delegera beslutsfattande internt. Det är således inget som mark- och miljödomstolen prövar. Det faktum att Lycksele kommuns tillstyrkan är överklagad påverkar inte dess giltighet förrän om annan domstol har kommit fram till att tillstyrkandet inte skulle vila på laglig grund. Påståendet om att bolaget utgett otillbörlig ekonomisk ersättning till kommunerna är inget domstolen har att pröva i förevarande fall.

Vad gäller jävsinvändningen kan inte mark- och miljödomstolen finna att nuvarande instansordning och förhållande myndigheter emellan i sig utgör jäv.

De krav som ställs på en MKB:s innehåll regleras i huvudsak i 6 kap. 7 § miljöbalken. Vid en genomgång av den MKB som legat till grund för MPD:s beslut finner mark- och miljödomstolen att den på ett tillfredsställande sätt beskriver de effekter som den planerade verksamheten kan medföra på omgivningen.

Med ledning av ovanstående saknas därför anledning att upphäva beslutet på någon formell grund.

Hinderbelysning

Hinderbelysning regleras i tillståndets villkor 9 där det framgår att den ska avskärmas och att ljusintensiteten ska reduceras så mycket som gällande lagstiftning medger. Klagandena har bl.a. pekat på att verken har högintensivt vitt roterande varsel-ljus som under årets mörka tid bildar roterande ljuspelare som slår i lufthavet och dominerar ljusmiljön.

Mark- och miljödomstolen gör bedömningen att utformningen av villkor 9 torde innebära att bolaget har en skyldighet att även söka dispens från gällande föreskrifter för att minimera den påverkan på omgivningen som hinderbelysningen kan medföra. Enligt domstolens uppfattning är bästa möjliga teknik för närvarande att installera radarstyrning av hinderbelysningen. Det framgår dock inte av handlingarna att det genomförts någon utredning i detta avseende. Mark- och miljödomstolen finner därför skäl att uppskjuta frågan om ytterligare villkor, utöver vad som redan föreskrivits i villkor 9, beträffande hinderbelysningen. Under tiden ska bolaget följa utvecklingen inom området och utreda förutsättningarna för att i aktuellt fall installera behovsstyrd hinderbelysning. Vad bolaget anfört om att yttrande bör inhämtas från Transportstyrelsen leder inte till någon annan bedömning. Frågan om möjlighet att erhålla dispens från gällande föreskrifter får istället ingå som en del i den utredning som bolaget ska genomföra. Mark- och miljödomstolen finner därför inte skäl att nu begära något yttrande från Transportstyrelsen.

Bolaget ska senast den 1 oktober 2017 redovisa en sammanställning av den senaste utvecklingen inom området behovsstyrd hinderbelysning. Redovisningen ska även innehålla ett förslag till ytterligare villkor avseende hinderbelysning.

Buller

Klagandena har framfört att det i tillståndets villkor 10 inte redovisas vilken metod som ska användas för ljudberäkning. I villkor ska det, enligt klagandena, fastställas vilken metod som ska användas. Länsstyrelsen anser inte att man bör bestämma metod i tillståndet eftersom nya och mer tillförlitliga metoder kan komma att utvecklas under tillståndstiden.

I 4 § Naturvårdsverkets föreskrift (NFS 2000:15) om genomförande av mätningar och provtagning i vissa verksamheter föreskrivs att för mätning, provtagning och analys ska verksamhetsutövaren använda de metoder som framgår av föreskrifter, domar eller tillståndsbeslut. I övriga fall ska verksamhetsutövaren använda metoder enligt svensk eller internationell standard. När tillämpliga standardiserade metoder

saknas får verksamhetsutövaren använda andra förekommande metoder, som gör det möjligt att uppfylla syftet med mätningen eller provtagningen.

För mätning och beräkning av ljud från vindkraftverk finns en av Naturvårdsverket utgiven vägledning, ”Mätning och beräkning av ljud från vindkraftverk, Vägledning 2013-06-10”. I denna vägledning hänvisas för beräkningar till Naturvårdsverkets rapport ”Ljud från vindkraftverk” reviderad utgåva av rapport 6241, koncept 20 april 2010. För mätningar hänvisas till International Electrotechnical Commission (IEC), rapport ”Wind turbine generator systems – Part 11: Acoustic noise measurement techniques”. IEC 61 400-11, second edition (Ed 2.1) 2006-11 som finns som svensk standard SS-EN 61 400-11 och till ”Mätning av bullerimmission från vindkraftverk”, S. L., 1998, Elforsk rapport 98:24.

Mark- och miljödomstolen konstaterar att det i villkoret föreskrivs att kontroll ska ske genom immissionsmätning eller genom närfältsmätningar och beräkningar. Vilken metod som ska användas ska bestämmas genom att verksamhetsutövaren meddelar tillsynsmyndigheten vilken metod man avser använda vid kontroll. Tillsynsmyndigheten ska härfter godkänna metoden. Så länge ingen metod har föreskrivits eller godkänts av tillsynsmyndigheten gäller, enligt domstolens uppfattning, ovan nämnda föreskrift. Mark- och miljödomstolen delar i detta fall länsstyrelsens uppfattning vad gäller fastställande av metod i villkoret. Vad klagandena framfört angående fastställande av mätmetod leder inte till att tillståndet eller villkoret kan ifrågasättas.

Däremot är villkoret oklart formulerat eftersom det inte framgår vad som menas med driftsfas eller om villkoret avser en reglering av buller från Fäbodbergets vindkraftverk tillsammans med buller från Stor-Rotliden och Vargträsk vindkraftverk. I sista stycket i villkoret föreskrivs dock att ”till den slutligt föreslagna layouten ska det bifogas en ljudberäkning för tydliggörande av att föreskrivna villkor kan innehållas med den slutliga verksplaceringen. Omkringliggande tillståndsgiven verksamhet ska ingå i ljudberäkningen.” Mark- och miljödomstolen bedömer att dessa omständigheter gör att villkoret är oklart formulerat varför det av den anledningen

bör upphävas. Även delegeringen till tillsynsmyndigheten att godkänna metod för kontroll av buller samt vid behov begära kontroll av ljudnivån enligt villkor bör upphävas.

Vidare har klagandena framfört att för att tillstånd ska vara möjligt att bevilja ska verkens position, typ och källstyrka vara kända och ljudberäkning ska vara möjlig att utföra på den plats som ansökan avser. När det inte är möjligt att uppfylla ska tillståndet undanröjas. Klagandena har dessutom framfört att låg bakgrunds nivå, hörbara toner, vindskyddade lägen, effekter av olika väderförhållanden, isbeläggning på vindkraftbladen, inversionsförstärkning och ljudutbredning i kallt klimat inte redovisats och beaktats vid fastställandet av bullervillkoret.

Bolaget anser att de ljudberäkningar som ligger till grund för miljökonsekvensbeskrivningen har utförts på gängse sätt överensstämmer med Naturvårdsverkets rekommendationer. Länsstyrelsen menar att MPD har bedömt att beräkningarna gällande ljudnivåer är tillräckliga som underlag för prövning. Beräkningarna utgår från ett värsta scenario och visar således en bullersituation där ljudnivåerna är högre än vad som kan förväntas utifrån de förhållanden som råder på platsen med avseende på topografi, väderlek med mera. Beträffande hälsoeffekter hänvisar bolaget till en kunskapssammanställning som Naturvårdsverket låtit utföra 2011 (M N; Karolinska institutet et al: Kunskapssammanställning om infra- och lågfrekvent ljud från vindkraftsanläggningar.)

Vid förhöret med P A, akustiker vid konsultföretaget ÅF Infrastructure AB, Ljud och vibrationer, framkom att det för närvarande pågår forskning inom vindkraftområdet bl.a. av Energimyndighetens finansierade projekt inom programområdet vindkraft i kallt klimat. Resultat från ett projekt om avisningssystemens effekt kommer att redovisas i december 2015. Det finns även projekt som undersöker ljudnivåer i vindskyddade lägen och ljudförstärkning i skog.

Vidare har Energimyndigheten helt nyligen beslutat om två nya projekt inom forskningsprogrammet Vindval. Dessa projekt förväntas öka kunskapen om hur människor upplever ljud från vindkraft. Projekten ska slutredovisas i juni 2017.

Bolaget har vid sammanträdet redovisat en uppskattad tidplan för projekt Fäbodberget. Av den framgår bl.a. att upphandling av vindkraftverken planeras att genomföras under 2016. Byggande av vindkraftanläggningen planeras till åren 2017–2019 och drifttagning planeras till 2019/2020.

Mark- och miljödomstolen gör bedömningen att det inom en tvåårsperiod kommer att finnas mer kunskap om bl.a. ljudutbredning och hur människor uppfattar ljud från vindkraftverk. Frågan om villkor för buller ska därför skjutas upp. Bolaget ska under tiden följa forskningen inom området och dessutom utreda om det i aktuellt fall finns bostäder i vindskyddade lägen eller områden med låga bakgrunds nivåer. Vidare bör det vid upphandlingen av vindkraftverken vara möjligt att kräva att dessa inte avger tydligt hörbara toner.

Utredningstiden bör lämpligen vara densamma som för frågan om hinderbelysning. Bolaget ska således senast den 1 oktober 2017 redovisa en sammanställning av de senaste forskningsresultaten och resultaten av genomförda utredningar avseende vindskyddade lägen och låg bakgrunds nivå. Redovisningen ska även innehålla ett förslag till villkor för buller. Eftersom vindkraftverken inte kommer att vara i drift under utredningstiden behövs ingen provisorisk föreskrift under denna tid.

Platsvalet

I Åsele kommuns tematiska tillägg till översiktsplanen pekas Fäbodberget ut som utredningsområde för vindkraft och i Lycksele kommuns motsvarighet pekas området ut som lämpligt för vindkraft. Delar av projektområdet ligger inom ett område som är utpekad som riksintresse för vindbruk. Naturreseptatet Vargen gränsar till Fäbodberget och Natura 2000-området och naturreservat Stor-Rotliden finns cirka 1 km från Fäbodberget. Den tillståndsgivna vindkraftparken är tänkt att lokaliseras i nära anslutning till den redan uppförda vindkraftparken Stor-Rotliden. I samma om-

råde finns även ytterligare en icke ännu uppförd vindkraftpark som har ett lagakraftvunnet tillstånd.

Fäbodberget är således redan i nuläget påverkat av vindkraft och mark- och miljödomstolen anser att det finns fördelar med att samlokalisera vindkraftparker, i de fall där det är möjligt, för att undvika nyetableringar i tidigare orörda områden. Domstolen bedömer vidare att det är visat att den påverkan etableringen kan komma att få på de skyddade närliggande områdena inte är större än att det får tålas. Med stöd av de ändringar mark- och miljödomstolen gör vad gäller regleringen av buller från verksamheten och det bolaget åtagit sig beträffande anläggande av vägar våtmark anser domstolen att vindkraftparken kan uppföras på platsen utan att skapa en allt för stor påverkan på närliggande bostäder.

Påverkan på människor, djur och natur

Mark- och miljödomstolen delar de bedömningar som MPD:n gjort beträffande naturvärden. Bolaget har dessutom åtagit sig att av hänsyn till rennäringen inte utföra några anläggningsarbeten av omfattande karaktär såsom anläggande av väg, sprängning eller transport eller uppförande av vindkrafttorn och turbiner under januari – april och av hänsyn till naturvärden inte anlägga väg i våtmark som är av klass 2 enligt nationella våtmarksinventeringen.

Vad gäller påverkan på människor hänvisas till vad domstolen anfört under rubriken Buller. Vidare ska bolagets nya åtaganden meddelas som villkor.

Vattentäkt

Bolaget har uppgett att kalkkällan vid Baksjöberg med ledningar kommer att mätas in så att hänsyn till anläggningen kan tas. Mark- och miljödomstolen anser därför att det är visat att förekomsten av kalkkällan inte utgör något hinder för etableringen.

Säkerhet (avisningssystem/maskindirektivet/stängsel)

Klagandena har framfört att villkor 7 om fungerande avvisningssystem inte kan uppfyllas varför tillståndet ska ogiltigförklaras. Vidare menar de att enligt maskin-

direktivet (artikel 11 i direktivet 2006/42/EG) ska säkerheten säkerställas för människa och tamdjur och att det av denna bestämmelse följer att det krävs staket runt vindkraftverken vilket i sin tur skulle påverka renbetesrätten och naturreservatet Vargen (där staket inte får sättas upp).

Om villkor 7 inte kan uppfyllas får tillståndet inte utnyttjas när det finns risk för isbildning. Det finns därför ingen beaktansvärd risk för skador på grund av iskast på människor eller djur. Artikel 11 reglerar vad en medlemsstat ska göra om t.ex. en s.k. CE-märkt maskin kan äventyra hälsa och säkerhet för personer samt i förekommande fall husdjur och egendom. Kraven i direktivet ingår inte i den prövning som här görs enligt miljöbalken.

Mark- och miljödomstolen konstaterar således att vad klagandena anfört beträffande avisningssystem och maskindirektivet inte ska leda till någon ändring av beviljat tillstånd eller villkor i denna del.

Teknikvalet

Kravet på bästa möjliga teknik gäller för den verksamhet som tillståndsprövas. De invändningar som framförts beträffande möjligheter till besparingar i elanvändningen och kostnader för alternativ produktion medför inte att nu prövad verksamhet är otillåten.

Saneringskostnader

Klagandena har framfört farhågor om att kostnader för återställningsarbeten i en förlängning kommer att belasta staten eftersom de ställda säkerheterna är för lågt satta och att det kommer att bli markägarna och inte bolaget som ansvarar för överskjutande belopp.

Det är verksamhetsutövaren som ska vidta de åtgärder och efterbehandlingsåtgärder som kan behövas. Först vid en eventuell konkurs kan det bli aktuellt för samhället att nyttja den ekonomiska säkerheten.

Mark- och miljödomstolen gör samma bedömning som MPD:n vad gäller storleken på den ekonomiska säkerheten. Det finns därför inte skäl att ändra denna. Skulle det under drifttiden visa sig att den är för låg kan tillsynsmyndigheten begära att villkoret ändras.

Ersättning för nedlagd tid och överlämnande av uppgifter till åklagare

FSL har inte närmare specificerat yrkandena om ersättning för nedlagd tid och rättegångskostnader. Det saknas laglig möjlighet till ersättning för nedlagd tid och rättegångskostnader. Mark- och miljödomstolen avslår därför yrkandena.

Mark- och miljödomstolen har inget tillsynsansvar för miljöfarlig verksamhet och det ankommer därför inte på domstolen att anmäla till åklagare och polis om eventuella brott mot miljölagstiftningen. Yrkandet om att överlämna ärendet till åklagare avslås därför. Det kan noteras att det står FSL fritt att själv kontakta åklagare eller polis.

Övriga frågor

Efter sammanträdet har FSL inlämnat ytterligare inlagor till domstolen. Vad som framgår i dessa föranleder ingen annan bedömning från domstolens sida. Vidare avslår domstolen vad parterna i övrigt har yrkat i målet.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 2 (DV 427)

Överklagande senast den 27 november 2015.

Anders Alenskär

Lena Nilsson

I domstolens avgörande har rådmannen Anders Alenskär, ordförande, och tekniska rådet Lena Nilsson samt de särskilda ledamöterna Erland Fernerud och Gunnar Nilsson deltagit. Beredningsjuristen Sara Fritzson har varit föredragande.